

Рк 2-73
М-21

**О Б І М Н А
Б І Б Л І О Т Е К А
В Ч И Т Е Л Я**

МАЛЬСЬКА

**ЖИТТЯ Й РОБОТА
БІБЛІОТЕКИ**

ДВОУ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО РАДЯНСЬКА ШКОЛА

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

+

Шифр R473; M-21 Инв. № 2481893

Автор Мальська

Назва Життя і робота
бібліотеки.

Місце, рік видання Х, 1931.

Кіл-ть стор. 70, [2] с. іл., табл.

-\\- окр. листів _____

-\\- ілюстрацій _____

-\\- карт _____

-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип _____

Конволют _____

Примітка: 4. XII. 2003.
Молв-

МАЛЬСЬКА

ЖИТТЯ Й РОБОТА БІБЛІОТЕКИ

„РАДЯНСЬКА ШКОЛА“

ХАРКІВ — 1931

ПЕРЕДМОВА

„Партія поряд з такими гаслами, як індустріалізація, колективізація, висуває гасла культурної революції, піднесення культури мільйонів, без якої поступ до соціалізму неможливий“.

(Каганович.

Доповідь на XVI з'їзді, розд. III, § 2).

Свідомий пролетар, колгоспник, трудящий нашого Союзу, з завзяттям, впертістю, ударними темпами борються на всіх ділянках за соціалізм. Соціалізм неможливий без перемоги на культурному фронті. Отже культурну фортецю ми мусимо одвоювати й одвоюємо. Ідальня стала за цех виробні, бібліотека стане частиною виробничого процесу.

Ліквідація неписьменности, загальне обов'язкове навчання — наші міцніші позиції й слабша позиція — бібліотека — майстерня знання, культполітвиховання.

Набрати швидких темпів, реконструювати цілу роботу в такий спосіб, щоб бібліотека допомагала читачеві поглиблювати комуністичне виховання, допомагала йому безпосередньо включитися в соцбудівництво, — завдання бібліотеки.

Здійснити завдання кожного дня зможе така гнучка бібліотека, яка спроможна перебудувати форми й методи роботи відповідно до сьогоднішнього настановлення, провідної ідеї партії.

На Всесоюзнім Бібліотечнім З'їзді стоятимуть генеральні справи бібліотечної політики — зробити книжку засобом боротьби за соцбудівництво, наблизити її до трудящого, використати найраціональніше, найефектніше цілі книжкові багатства.

Єдина система, єдина мережа, єдиний робочий плян бібліотек країни на порядку денному.

По Всесоюзній Партнарадї з народньої освіти (1930 р. липень) ЦК ВКП(б) ухвалює перебудувати цілу культурроботу на базі єдиного пляну культурбудівництва, що забезпечує розвиток «творчої ініціативи й самодіяльності широких мас».

Йдеться справа за єдиний плян на підприємстві, на селі, на районі, за сполучення сил і коштів всіх громадських культурорганізацій, щоб так позбутися паралелізму в роботі — розпорошення коштів.

Єдина мережа — база реорганізації цілої системи бібліотечної

роботи, коли бібліотека стає за органічну частину єдиного плану культбудівництва, коли включається до єдиного плану культури своєї організації кожна бібліотека.

Складати договори соцзмагання, перевіряти здійснення їх — школа для багатьох бібліотек, що працювали безпляново. Майбутнього 1931 року всі бібліотеки мусять скласти конкретні плани, виходячи з основного настановлення цілого культбудівництва.

Поодинокі бібліотеки, здійснюючи свої контрольні цифри, спричиняються до здійснення бібліотечної п'ятирічки в цілому. 1931 рік — рік пляномірної роботи виконати тверді контрольні цифри єдиного плану культури.

Організуючи й контролюючи, під час культестафети, в період організації єдиної мережі, культсектори підприємств стають за бойові органи нових форм і метод культури й не випадково часто називаються штабами.

Кадри командирів промисловости, кваліфікованих робітників опанують всі засоби найвищої техніки, якщо бібліотека активно їм допомагатиме.

Лише культурно-міцні радгоспи-колгоспи впливатимуть на доклятишню людність в лінії перевиховання дрібного власника-селянина на робітника соціалістичного сільського господарства. Отже роля бібліотек радгоспів-колгоспів через книгу всіма засобами своєї роботи довести одноосібнику перевагу соціалістичних форм праці.

Великої ваги набуває бібліотека, її знаряддя — книги у застосуванні Ленінської національної політики, соціалістичного виховання мас на базі національної культури (національна формою, соціалістична змістом).

За директивою Наркомосу щодо зміцнення оборони Радсоюзу бібліотеки мусять: 1) організувати військові відділи та їх систематично комплектувати, 2) прикріпити активістів з ТСОавіахемівського осередку до військових бібвідділів, щоб вони допомагали працювати з військовою книгою й давали консультації з військової справи, 3) організувати читачий актив на працю з військовою книгою. В цілій роботі застосувати ударництво й соцзмагання на краю працю з військовою книгою серед широких мас. Бібліотеки організують бібсемінари для відпусників, щоб дати колгоспам бібробітників.

Під час повної ліквідації неписьменности, рештків капіталізму, та застосування загального обов'язкового навчання бібліотека бере на себе серйозну відповідальність за рецидив неписьменности.

Директива партії перетворюється в життя через масовий рух. Без громадськості, без допомоги й широкої участі читачівських мас не стати бібліотеці в центрі політичного, виробничого соціалістичного виховання мільйонів.

Громадськість навколо бібліотеки—невід'ємна умова піднесення біброботи на той щабель, що його вимагає реконструктивна доба

Громадська справа — бібпохід не повинен ущухнути, а навпаки, мусить набрати нової сили.

Включаючись до розгорненого соціалістичного наступу, підсилюючи темпи своєї роботи, бібліотека сьогодні виявляє свої організаційні здібності, гуртує навколо себе ту непереборену силу, що носить ім'я громадськість.

Виявити свою активність, виконати свій громадський обов'язок на фронті культурної революції, під проводом компартії внести свою невід'ємну частину до цілого соцбудівництва — допомогти такому читачеві намагається ця брошурка.

РОЗВИТОК РАДЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК НА УКРАЇНІ

Освіта йде до нас шляхами шкіл, позашкільної освіти (клуби, бібліотеки, лекції, кіно) й самоосвіти, розповсюджуючись через книгу, спираючись на книгу. У світлі завдань нашого часу — піднести культурно-політичний рівень широких робітничо-селянських мас, створити свідомих будівників соціалізму, — друковане слово, книга є наймогутніший засіб організації й виховання в дусі марксизму-ленінізму мільйонів нових читачів. Мало ліквідувати неписьменність, треба ще навчити користуватися з книги яко знаряддям; треба, щоб книга охопила всю масу робітників і селян. Лише тоді освітня справа піде швидко вперед. От чому Ленін кинув гасло: «Книгу до мас». Найраціональніше користування з книги — колективне, через бібліотеку. Щороку кількість бібліотек і читачів росте.

На Україні			
Кількість б-к	На 1/XII—25 р.	На 1/I—27 р.	На 15/XII—27 р.
У місті . . .	781	831	1129
На селі . . .	5443	6092	6083
Кількість читачів			
У місті . . .	378946	440173	535872
На селі . . .	291052	559555	582485

Проте 1 читач на селі припадає на п'ять дворів, один читач у місті на дві родини. Отже стан бібослужування України визнано за незадовільний, і протягом п'ятирічки кількість б-к має подвоїтись (Див. Полоцький. Культурна п'ятирічка України, ст. 30).

ОРГАНІЗАЦІЯ САМООСВІТИ СУЧАСНОГО ЧИТАЧА

Радянська бібліотека має настанову на читача масового (робітника, селянина-колгоспника) й обслуговує ту велику читацьку групу, що здобуває знання через самоосвіту. Цю нову читацьку групу вивчає б-ка. У старовину б-ки були «храмом науки», з них користувалися знавці книги, читачі кваліфіковані. Наші б-ки, характеризуються наявністю великої кількості читачів масових, що їх читанням треба керувати, — вони вибирають книгу за допомогою бібліотекаря. З них виростають ті серйозні читачі, що диктують нашим письменникам, нашим авторам свої вимоги; коре-

гують творчість. Культурна відсталість, неписьменність і малописьменність створюють такі умови, коли книжку треба наближати до мас активно. На підприємства, до гуртожитка, до шкіл лікнепу, агітуючи за себе, пропагуючи знання, йде бібліотека по майбутнього читача, не чекаючи, поки він сам прийде по книгу.

Школи різних типів, курси довго- й короткотермінові ростуть. Але охопити всіх, хто бажає стати за активного, політично свідомого будівника соціалізму, хто бажає й мусить мати певну кількість знань для роботи в цехові, в полі, на громадській ниві, охопити море малописьменних, що їх дає Лікнеп, — школа не може.

Мал. 1. Бібліотека ВКП(б) Київ.

Проблема культурної революції, за недостатньої пропускну здатності наших шкіл, примушує звернути велику увагу на самоосвіту, на самоосвітню популярну літературу, що її розподіляють поміж самоуків бібліотеки.

Отже самоосвіта (вчать за програмою без учителів, підручники використовують колективно) стає за одного з чинників культурної революції.

Хто ж допомагає стати на шлях самоосвіти трудящим, що революція зробила їх будівниками життя, збудила в них прагнення використати науку для своєї мети? Хто зорганізовує? Хто допомагає вчитися поза школою? — Бібліотека.

Допомога самоосвіті читачів — одне з основних завдань б-ки. Організацією самоосвіти вимірюємо якість роботи б-ки.

Які форми самоосвітньої роботи?

Гурткова, індивідуальна, заочна.

Якими лініями йде самоосвіта?

Загальна, партсамоосвіта, профтехсамоосвіта.

Роля бібліотеки?

Організувати навчання самоуків, комплектувати відповідно до програм бібліотеку, у видаванні не відмовити жодному самоукові в книзі, врахувавши заздалегідь можливий попит. Збирати цікаві й корисні для самоуків матеріали, що та як пророблювати.

Якого значення набуває самоосвіта, а також найголовніший з організаторів самоосвіти — бібліотека тепер?

У зв'язку з підготовленням кадрів самоосвіта набуває якнайсерйознішого значення особливо в формі заочного навчання та в лінії профтехнічній. Тут самоосвіті треба взяти більшовицькі темпи й стукатися до хати кожного робітника.

Контрольна вправа: *З'ясуйте основну різницю переджовтневої бібліотеки проти нашої сучасної.*

Конкурс

Одна з метод агітації за самоосвіту є конкурс на кращого читача. Важливі моменти конкурсу — змагання й масовий характер. Основне завдання конкурсу — охопити читача хорошою книгою, революційною, ідеологічно здоровою, практично-корисною у соцбудівництві.

Як організувати конкурс

Намічену книгу (красне письменство, професійна, технічна і т. ін.) б-ка закуповує в достатній кількості й, оголосивши конкурс, просуває її до читача з листівками певних зауважень, в якій спосіб прочитати книгу. Тоді питання конкурсів не будуть несподівані. Провадить облік тих, хто готується. Скликає конкурсну комісію. Щоб забезпечити якнайширшу популяризацію конкурсу, найзручніше до складу конкурсної комісії залучити представників різних організацій того підприємства, де відбуватиметься конкурс. Конкурсна комісія популяризує конкурс різними способами. Оголошує склад досить авторитетного журі. Обмірковує премії й питання, що їх розв'язуватимуть учасники конкурсу; підсумовує наслідки конкурсу й закріплює їх.

Бібліотека і лікнеп

Працюючи з завербованими читачами, б-ка пильно стежить за тими мільйонами малописьменних, що їх дають Лікпункти. А то письма забути дуже легко, коли по школі одірвешся від книги. Цифри рецидиву жахні. Лікнеп готує маси малописьменних до самоосвіти, а тоді б-ка стає за велику школу на все життя, так здійснюючи одне з політичних завдань. Даного разу організаційна робота така. Поеднавшись з Лікпунктом, пляни своєї роботи з Лікнепом б-ка погоджує з програмами школи, створюючи єдиний

нерозривний комплекс—школа—бібліотека—культурний конвайер. Б-ка відвідує педради, б-ка запрошує вчителів на свої виробнаради. Організовує широко мережу книгоноської роботи. Готує кадри книгонош та читців. Тоді поза своїми стінами агітує за книгу через листівки, плякати, виставку книг, довідну працю, екскурсії, читання, книгоноство, години б-ки. Під час біблекцій бібліотека навчає малописьменного користатися з книги. Вечір випуску школи б-ка мусить використати на 100%, щоб завербувати всіх, не припустити рецидиву. Серед малописьменних провадить облік виявлених самоуків, зорганізовує гуртки, з'в'язується з районним бюро самоосвіти, надсилає туди самоуків і бере безпосередню участь у праці бюро. Тепер, коли ліквідація неписьменности стала справою громадською й набула якнайшвидших темпів, бібліотека в такт цим «семимільним» крокам мусить розгортати свою роботу, щоб бути готовою зустріти величезний приплив малописьменних. Коли громадськість дала культармійців, вона повинна дати бібармійців. Лише тоді культножиці (ліквідація неписьменности—культурбота серед малописьменних) зйдуться.

Рекомендаційні списки за тою або іншою темою, до тієї або іншої дисципліни, ілюстровані каталоги книг з анотаціями (характеристиками книги)—такі форми роботи допомагають виявити інтереси самоуків. Зшитки-довідники з відомостями за книгу та вказівками, як її проробити під час занять, та консультант допомагають навчанню самоуків.

Всі матеріяли щодо самоосвіти біліотека містить у кутку або кімнаті самоосвіти до відому самоуків. Але той куток, та кімната будуть мертві з своїми агітаційними плякатами, з методичними підручниками, з каталогами потрібних книг, якщо ціла робота з самоуками не виростає з біроботи, якщо нема поглибленої роботи консультатійної й бібліографічної, якщо бібліотекар, тут педагог, не перевіряє роботи самоуків через консультації, не наближає книги через живі рецензії.

Добре налагоджене видавання книг, пропаганда найвитриманішої книги й довідна праця—все це активна допомога самоосвіті.

Так бібліотека стає за одну з ланок в ланцюгові закладів, що організують самоосвіту некваліфікованого читача.

Контрольна вправа: Самоуки! Згадайте, чим та як допомогла й допомагає б-ка на вашім самоосвітнім шляху. Які з пасивних та активних форм роботи ви вважаєте за найцінніші? Запропонуйте вашій б-ці, як найшвидше поєднати пасивні та активні форми роботи серед самоук, щоб мати найбільший ефект.

КНИГА

(Історична частина)

У самоосвіті великого значення набуває книга. Цікаво простежити ролю, що книга відограла в розвитку культури, і той

тернистий шлях, що вона його пройшла з давніх-давен через темне середньовіччя до наших часів.

Коли книга висловлювала думки проти уряду, проти тогочасного феодалного, капіталістичного суспільного ладу й не служила інтересам панівної кляси, ворожій визискуваням, — її знищували.

Заборони, прокляття, спалювання книжок на публічних майданах проходять через цілу історію. Відомо, що Олександр Македонський знищив бібліотеку переможеного народу, щоб знищити його культуру. Відоме прилюдне спалення книжок грецького філософі-софіста 480 — 410 р. ст. ери Протагора за його твердження: «Людина є міра всіх речей» та відповідь, що нічого не знає за богів. Автора вигнали з Атен, а твори, як твори безвірникові, спалили на майдані 411 р.

Жахлива доля багатьох наукових та політичних книжок, що зазнали переслідувань суворої цензури й суду, й тюрем, і катувань та попівських вогнищ разом із своїми авторами, а іноді то й друкарями за темного середньовіччя.

Гостро боролися тоді проти всіх завоювань науки. Земля — центр всесвіту, вона стоїть нерухомо, а навколо обертаються сонце, зірки та місяць, — так вчила церква. Копернік все життя присвятив вивченню справжньої будови світу, але книгу, де доводив, що земля не є центр всього, вона обертається навколо сонця, вчений дав до друку лише наприкінці свого життя, бо знав, яка важка кара чекає на нього від церкви, що її вчення наслідився порушити. Якщо смерть позбавила від тортур Коперніка, то за його вчення спалили Бруно. Року 1616 (75 років по смерті авторів) папа Римський видав декрета, що засудив Копернікове твердження, а книга його й тих, що підтримали Копернікове вчення, наказано спалити.

Та знання ширяться. Боротьба з церквою продовжується. Галілей працює 16 років над книгою «Бесіда про дві великі світові системи — Птоломееву та Копернікову», де прихильники Копернікової системи доводять правдивість своїх думок супротивникові. Цілу книгу Галілей на цензуру не подав. Частина її надруковано 1632 року. Галілея заарештували, катували, й майже до кінця життя він був позбавлений волі й у в'язниці осліпнув.

Не краща доля книжок по капіталістичних країнах і за пізніших часів. XVII ст. в Англії позначилося жорстокою карою друкаря Твіна, що видрукував був політичного памфлета, недозволеного від цензури.

У Німеччині до 1890 р. був чинний «закон-намордник».

Таке ставлення урядової цензури до преси знедолених кляс і незадоволених верств є слушне побоювання, що друковане слово збудить в народі думку противну урядові, що його інтереси збігалися з інтересами визискувачів. Яскраво свідчить за це історія друкованого слова так українського, як і російського. На полях рукопису «Что делать?» Чернишевського імператор

написав: «Руду копать». Так відповів цар на запитання книги. Автора засудили на 14 років каторжної праці в копальнях за те, що зачепив пекучі соціяльні справи, поєднані з наслідками реформи 1861 року.

Попередником Чернишевського на цьому фронті був Радищев, автор книги «Путешествие из Петербурга в Москву». За подані жакні картини кріпацтва Радищева засудили на смертну кару, але ту кару замінили на каторжну тюрму.

Найжорстокіші цензурні репресії припадали на роки піднесення революційної хвилі на Заході (Радищев — Велика французька революція).

Всім відомі репресивні цензурні закони щодо українського слова, що їх без жалю видавав російський уряд, переходячи межі логічного, коли, наприклад, українських пісень на сцені співали французькою мовою.

Візьмемо найяскравіші роки.

1863 рік. Репресії російського уряду щодо української преси також викликала революційна небезпека. Цензура констатувала факт величезного припливу видань українською мовою. Польське повстання, шойно ліквідоване, налякало царат. Уряд узявся й до українського руху. Міністер внутрішніх справ Валуєв припинив полегкості українському слову невмирущою фразою наказу: «Никакого особенного малороссийского языка не было, нет и быть не может». Розмови про нього це, мовляв, наслідок роботи польських революціонерів, а тому: «Пропуском книг на малороссийском языке приостановиться».

1876 рік. Хвиля українського національного руху 70-х років — реакція від царського режиму. Заборона довозити з-за кордону книги й брошури українською мовою, а також видань оригінальних творів і перекладів цією мовою.

1881 рік. Поява української соціялістичної книги (найпопулярніша книга Подолинського: «Ремества та хвабрики на Україні») припадає на 70 — 80 рр., роки робітничого руху на Україні, соціялістичних гуртків, соціялістичних партій, еміграції за кордон науково-громадських діячів. Звідси хвиля реакції, утисків, правил обмежити вживання української мови. 1881 р. повторюється попереднього наказу 1876 р.

1894 рік. Б. Грінченко, організатор українського видавництва у Чернігові, писав: «Мені заборонили Котляревського».

1905 р. та роки реакції. Багато нелегальних видань перед революцією 1905 року, що їх перехоплювали жандарські управи, проте потрапляли до рук споживачів, революціонізували маси. Отже знову реакція, знову заборони.

1910 рік. Обіжник Столипіна «Об инородцах» знову поставив під загрозу дальший розвиток та існування української книги.

1914 рік. Імперіялістична війна. Побоювання національного визвольного руху на Україні. Похід проти української преси. Протягом місяця закрили 15 видань.

До низки спеціальних цензурних заборон і навіть судових переслідувань спричинився Шевченків «Кобзарь».

Нема такого школяра на Україні, щоб не знав Шевченкового «Кобзаря». Читають цю книгу і по інших країнах. Перекладено «Кобзаря» багатьма мовами. Проте історія цієї великої книги сумна, як сумна й доля самого письменника. Реакція, що почалася після 1907 р., проголосила жорстокий похід проти «Кобзаря». Ювілейного 1911 року значна кількість видань «Кобзаря» викликає кампанію конфіскувань. Кампанія закінчилася судовими процесами над «Кобзарем».

Останні передреволюційні видання «Кобзаря» 1914 р. засіяні красномовними крапками. Так перед Жовтневою революцією тяжило над Шевченковими творами Миколаївське тавро «забороняю». І повного (Прага, 1876 р.) видання, що призначалося для закордону, або хоч повнішого за російські (1859 р. Липське), поет не побачив. Празьке вийшло по смерті поетовій, а Липське тому, що тяжко було перевозити заборонені видання через кордон.

Так з друкованим словом і за друковане слово точилась боротьба за стародавніх часів. Дотепер культурні надбання по капіталістичних країнах до послуг панівній клясі. Та книга якраз непереборена сила. Часто заборона — початок її популярності.

Цікаво простежити історію революційної літератури. Її друкували або в запільних друкарнях, або за кордоном, хитрощами перевозили до Росії.

Примітка. 1895 р. Ленін привіз з-за кордону нелегальну літературу між двох ден у валізі, що спеціально й майстерно зробили закордонні майстри-фахівці.

Тут розповсюджували в такий спосіб: вкладали в оправу дозволених книжок, оправляли разом з легальними книжками, надавали невинної назви, що не стосувалася змісту книги.

Більшість журналів зі статтями Леніна друкували за кордоном; їх суворо заборонили в Росії. 1895 р. перше число «Рабочая газета» заарештовано за вступну статтю, що написав Ленін. З революційно насиченою статтею Леніна збірка Потресова «Матеріали з історії нашого господарства» через цензуру не пройшла. Її спалили.

Багато пролетарів зазнали тюрем та каторги за те, що намагалися з книжок дізнатися правди за капіталістичний лад.

Комуністична партія, радянська влада покликали книгу служити соціалістичному будівництву, покликали до активної боротьби за піднесення та реконструкцію народного господарства, за пролетарську світову революцію, за підвищення культурного рівня мас, за виконання п'ятірічки.

Наша радянська книга молода, вона народилася й зростає в умовах революційної боротьби. Пролетаріят, взявши владу до своїх рук, мусів негайно розпочати утворення нових ідеологічних

цінностей та критично проробити культурну спадщину за вченням Маркса й Леніна.

За 1928 рік книжкова продукція зросла в $2\frac{1}{4}$ рази проти передреволюційної.

Література з соціально-економічних, суспільствознавчих питань в загальній масі складає 40—50%. Піднісся відсоток видань з прикладних знань.

Подаємо дві таблиці видань.

З книги «Статистика произведений печати, вышедших в России в 1915 году» (стор. 4. Птргрд. Мин. внут. дел. 1916 г.):

Розподіл за змістом:

Зміст	Кількома мовами	Російською мовою		Іншими мовами		Разом	
		Кільк. тво-рив	Кільк. примір.	Кільк. тво-рив	Кільк. примір.	Кільк. тво-рив	Кільк. примір.
Релігія	29	457	2098345	498	2337262	955	4435607
Природознавство	9	550	515852	58	51881	608	567733
Математика	4	57	37050	8	3220	65	40270
Соціологія	8	195	713930	40	57200	235	771130
Політекономія, фінанси	4	243	207985	14	18312	257	226297
Право	5	260	449178	15	32100	275	481278
Медицина, ветер., гігієна	5	445	789159	25	46750	470	833909
Фізика	3	55	101485	3	5500	58	106985
Технологія	3	386	366402	13	33860	399	400262
Красне письмен., белетр.	13	632	2939371	193	478940	825	3418811

Щодо кількості мов, примірників релігія на першому місці. Велику увагу звертав царський уряд на релігійну книгу.

З книги Яницького «Печатная продукция РСФСР в 1926 г.» (Гос. Центр. Кн. Палата РСФСР, М, 1928 г.):

За відділами десятичної системи:

Індекс	Відділ	Кількість друкованих одиниць	Відсотки
0	Загальний	1134	4,6
1	Філософія	142	0,6
2	Релігія	149	0,6
3	Суспільствознавство	11220	45,3
4	Філологія	493	2,0
5	Точні науки	1599	6,5
6	Прикладні науки	5297	21,4
7	Мистецтво	653	2,3
8	Література, белетрист.	2985	12,0
9	Історія, географія	1100	4,4

З другої таблиці висновки ясні.

Зокрема видавництво України намагається дати книгу масову, приступну ціною через диференційований коефіцієнт для різних категорій видань (масова—наукова). Масова книга—першочергове завдання. Дбають за те, щоб пристосувати й самий зміст книги, і мову її, і технічне оформлення до потреб того споживача, що на його книгу розраховано. Для української людности—книгу українською мовою, приступною для робітника й селянина. Книги нацменшостей—їх мовами. До того видавництва наближають книготорговельну мережу до робітничих районів та до сіл.

КНИГОВИРОБНИЦТВО

Як же виробляють книгу, що за неї точилась і точиться гостра боротьба?

Автор писав текст книги, переробляючи його, може, не один раз, поки надав доладної форми й хорошого змісту.

Лев Толстой переписував свій великий твір на тисячі сторінок «Война и мир» сім разів.

Чорнетки Пушкіна важко вчитати,—так багато разів перекреслював текст, виправляючи його, видатний російський поет. Вони свідчать за довгу, вперту, систематичну працю, звичайну для поета. Найбрудніші чорнетки—першотворені. Цей перший начерк своїх поезій Пушкін закінчував тоді, коли по довгій праці, по багатьох викреслюваннях вимальовувались вже основні рядки поезії на вщент забрудненім папері. Оці рядки Пушкін переписував, але не тому, що вважав поезію за закінчену, а лише для дальшої праці. І нова копія знову ставала за чорнетку. Знову перероблювано вірш за віршем, і лише по повторній роботі Пушкін знову переписував, щоб віддати до друку.

Французький письменник, найкращий стиліст, Мопассан довго не видавав своїх творів: протягом кількох років писав для вправи, знищуючи написане. Старший письменник Фльобер примушував писати такі вправи щодня, вимагав занотовувати все, на чому зупинився його зір сьогодні.

Наш письменник Коцюбинський вперто працював 8 років над архівним матеріалом. От чого вартий його найхудожніший, наймайстерніший твір за селянський 1905 р. «Фата моргана» («Fata morgana»).

Пророблювати уважно твори, додержувати бездоганного стилю це працювати протягом років.

Дальший шлях. Від автора рукопис подорожує до редактора видавництва, з його зауваженнями до коректора—той виправить будь-які помилки; і, стверджений від літвідділу, рукопис поступає до друку.

Лише останнього часу покращала охорона здоров'я робітників паперового та друкарського виробництва, лише останнього часу працю механізовано. Ще недавно тисячі робітників, виготовляючи

папір, що на ній друкуватимуть написане, працювали у важких умовах. Нелегка робота й складачів тексту. Чимало уваги вимагає й художня прикраса книг та їх ілюстрації. Обкладинка має вплинути на увагу споживача книги. Вдала обкладинка — обличчя книги — стисло характеризує даний твір. Красномовних обкладинок вимагає сільсько-господарська книга. Привабливого зовнішнього оформлення, графічного «одягу» потребує книга малописьменного. Ілюстрації дають конкретну уяву тексту, і без них особливо науково-популярну книгу, а також дитячу не вважають за закінчену. Коли це наукова книга або атлас (технічний, географічний, природничий), — мапи, діаграми та інші ілюстрації виготовляє рисувник, а тоді літограф. Отже коло книги попрацювали такі робітники, що неохайний читач, псуючи книгу, за них і не згадує: ганчірник, сортувальник, майстрі, складачі, брошуровниці, рисувальники, літографи, а до того автори, редактори, рецензенти, коректори...

У цілому творити книгу важко, і ця робота вимагає творчих сил багатьох фахівців, надзвичайної напруженості, ретельності.

Примітка. Нема чого й казати за друкарні запільні, друкарні революціонерів. Налаштувати, встановити так звану «техніку», себто заборонену друкарню, це — героїзм. Працювали вдень і вночі, виготовляли «нелегальну» літературу, не виходячи з своєї доброхітної тюрми, доки жандари не викричали такої. Ці друкарі підготували перемогу робітничої кляси в Жовтні.

З експедиції друкарні книжки у великій кількості простують на адресу великих і малих міст цілого Союзу, а то й за кордон. За тиждень наші мандрівниці поруч інших книжок стоять рядками на полицях книгарень, чекаючи на свого споживача.

Контрольна справа: *Використайте матеріал розділу «Книговиробництво» для п'ятихвилинної бесіди за книгу в цехові.*

ДОБІР КНИЖОК ДЛЯ БІБЛІОТЕКИ

Найсерйозніший споживач книжкової продукції — бібліотека. Бібліотекар добирає книги. Книгарня складає рахунок. Книги надсилають до бібліотеки.

Попередня робота бібліотекарева перед закупівлею книжок має на меті допомогти читачеві, щоб він не блукав серед моря книг на ринку. Треба розглянути бібліографічні довідники¹⁾, рецензії²⁾ по журналах і газетах, каталоги. За ними бібліотека намічає книжки найгідніші, найкорисніші даній бібліотеці з певним

¹⁾ Бібліографічні покажчики подають опис книг що виходять з друку. Бібліографія має завдання просто й швидко ознайомити читача з друкованим словом. Описує друковану продукцію чи то з критичною оцінкою, чи то без оцінки; збирає відомості за твори, інформує читача.

²⁾ Рецензія — думка про книгу, оцінка, що дає фахівець.

складом читачів. Лише свідомий основних завдань країни та обізнаний на читачах бібліотекар вкомплектує бібліотеку доцільно.

В центрі уваги читач. Бібліотекар на нього орієнтується, на нього розраховує закупівлю книжок.

Певне вкомплектування (систематичне поповнення)—вже мимовільна рекомендація книжок читачеві. Цілий книжковий склад бібліотеки відповідає типові й завданням бібліотеки (масова, наукова, фахова, шкільна). Отже, комплектуючи, бібліотекар має врахувати головні моменти: 1. Загальну мету бібліотеки стати за чинника соціалістичного будівництва. 2. Основні читацькі групи, їх інтереси й підготовлення, що вони є в даній б-ці. 3. Тип книги. 4. Ступінь її приступності. 5. Місцеві та виробничі умови. 6. Кошторис.

Правильне комплектування не мусить спустити з уваги, що читачі вимагатимуть книги так для загального розвитку й піднесення кваліфікації, для практичної роботи, як для відпочинку.

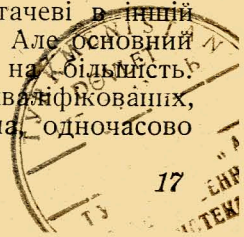
В ядрі масової робітничої б-ки буде невеличка кількість добірних робочих книжок зі всіх галузей знання у відсотковій кількості; серед одібраних бойових книжок популярніші, а на кожному підприємстві так звана виробнича література: шкіряникам з шкірвиробництва, металістам з метальообробної промисловости. Щодо політичних книжок, то їх склад не може бути стандартний: тут постійно новинки з поточної політики (Розповсюджувати книжки за минулу колдоговорну кампанію під час II більшовицької сізбн запізніо. Коли інтерес одбирають події сучасности, недоцільно про-сувати позаторішні брошурки, що свого часу відограли певну ролю. Темпи!).

Так закуповує б-р. Уявіть собі, що він купує книжки не за системою, не за пляном. Для робітничої б-ки купує дорогоцінні медичні атласи, що прикрасили б медичну фахову б-ку; для місцевости з 50% малописьменного населення надто мало книжок великими літерами та багато романів на 300—400 сторінок. А то, коли в його б-ці основний робітничий читач — шкіряник, — більшість книжок, так званих виробничих, в його ядрі з метальообробної промисловости.

Оцінку такої закупівлі дайте сами. Чи можлива добра політосвітня робота б-ки з таким добором книжок? Чи не пущено громадських грошей на вітер? Чи не відповідатиме б-р за такий добір? Як ви сами поставитеся до перегляду книжкового складу б-ки, якщо за громадським навантаженням контролюватимете роботу б-ки?

Може, б-ка добуде книгу кваліфікованому читачеві в іншій б-ці або порадить йому піти до тої б-ки. Байдуже. Але основний комплект книжок — ядро — треба розраховувати на більшість. Поступово, по змозі б-ка задовольнятиме читачів кваліфікованих, проте не поступаючись інтересами масового читача, одночасово

Державна орденів Трудового
Мальбек — Червоного Прапора
Республіканська бібліотека
УРСР ім. Кіт'я

не потураючи іноді нездоровим інтересам читачів романів та пригод. Так, не знаючи персонально кожного майбутнього читача, б-р купує книги, орієнтуючись на читача колективного, вивчивши місцевість та головне виробництво. В процесі роботи докомплектувати б-ку вже легше. Б-ка, спираючись на читачівський актив, використовує його поради й вказівки щодо комплектування.

Увага. Правда, недоцільного комплектування не дозволять бібліотечні колектори, що перевіряють комплектування масових б-к через закриті книжкові розподільники (ДБОУ).

Добравши нових книг, б-р переглядає якісний склад старих полиць і позбавляється зайвини: відокремлює ідеологічно-шкідливі книги (їх може мати б-ка наукова для проробки матеріялу), книги забруднені та попсовані і ті хороші, що тут непридатні хоч би тому, що трудні (такі передають на колектор — ВБУ, ДБОУ).

Так невеликі б-ки ростуть якісно (життєздатні б-ки систематично поповнюють книжками), не дуже зростаючи кількісно, не завантажуючи приміщення.

Берлінська державна б-ка серйозно задумалась над справою, як позбутися книжкової зайвини та як зберегти більше місця у книгосховищі. Звідси — проект так званого фільмового відділу, що дасть 4000% економії місця. Треба зфотографувати книги на тоненьку кіноплівку, а в разі потреби виявляти.

Що та як вилучати з б-ки? Яка настанова?

По масових б-ках лишити такі книжки, щоб жодна з них не стояла невикористана (швидкий обіг). За наших книжкових злиднів не використати всі ресурси — неприпустенна річ.

Вилучають книги за такими принципами: шкідливі контрреволюційні, спрямовані не по Марксо-Ленінській лінії, застарілі пореволюційні, популярні антинаукові тощо. Переглядати полиці книг з різних відділів треба за участю обізнаних на тому фахівців: технічні за участю інженера, сільсько-господарчі — агронома, антирелігійні — компетентного безвірника, соціально-політичні — представника від парткому або керівника радпартшколи. Вилучаючи книжки за вищезгаданими принципами, треба мати під руками офіційні інструкції (їх містить від часу до часу «Красный Библиотекарь»). Вилучену літературу за певними актами надіслати до центральної б-ки або на фабрику переробити на папір. І тут треба бути найуважливішим. По таких чищенні від зайвини (шкідлива, застаріла, попсована) б-ка розподіляє все книжкове майно на дві частини: 1) ядро, 2) запасна частина. До ядра не можна прилучити жодної книги, що не мала б великого значення для політичного виховання мас, такої, що не варто було б активно просувати.

Контрольне питання: У скількох примірниках раціонально придбати книжки робітничого ядра та у скількох книжки запасної частини? (Принципово).

ВІД КНИГАРНІ ДО БІБЛІОТЕЧНИХ ПОЛИЦЬ

(Книгоопрацювання)

У б-ці старанно беруть на облік кожную книжку, реєструють книжкове майно, щойно надіслане з книгарні. Як скарбник банку фіксує кожную окрему вкладку за певною чергою, записуючи, коли, від кого, скільки надійшло грошей, — так і бібробітник надає кожній новій книзі інвентарний номер, записуючи, хто автор книги, як зветься вона, скільки коштує, де й яке видавництво книгу видало, за яким документом прибула (Це унеможливило розтрату).

Так книга — виріб паперово-друкарської продукції і твір автора — стає за бібліотечну одиницю на першому етапі праці б-ря.

Тут треба знати за такі елементи книги: обкладинка, між обкладинкою й текстом книги титульна сторінка з такими даними за книгу, що їх списують до інвентарного журналу; оглав або зміст, що є провідник, дороговказ по книзі, показує, де що міститься в порядку сторінок, та певна кількість друкованих аркушів тексту.

Книгу готову до видачі оправлено. Книгу без оправи б-ка не видає. Неоправлена книга легко розгубить свої сторінки, стане непрацездатна. Це бібліотечна розтрата.

Примітка. Для брошурок з поточної політики є готові теки, куди вкладають ці брошурки, щоб не затримувати їх видачі ані хвилини.

Книга не може вийти на працю в своїй легкій одежі — обкладинці, їй потрібний добрий спецодяг, міцніший за слабеньку обкладинку. Книзі допомагає так одягтися палітурник: протягом кількох днів він готує міцну тектурну оправу книзі, стягуючи її сторінки з лівого боку холщевою спинкою; надає куткам оправи певної міцності, щоб не загиналися, не заломлювалися. Міцно озброєна книга до мандрівок по руках часто шкідливих читачів одержує кишеньку, наче подорожній. Кишенька потайна на внутрішній спинці верхньої покритишки палітурки. Кишеньку роблено з напруженого паперу. Часто на кишенці списано правила поводження з книгою, правила читання книг, гігієни читання. Часто вона служить, щоб записувати там, коли повернути книгу. Головне ж призначення кишеньки — зберігати книжкового документа, авторську картку, коли книга в б-ці. На руки дають книгу без картки. Документа береже б-р.

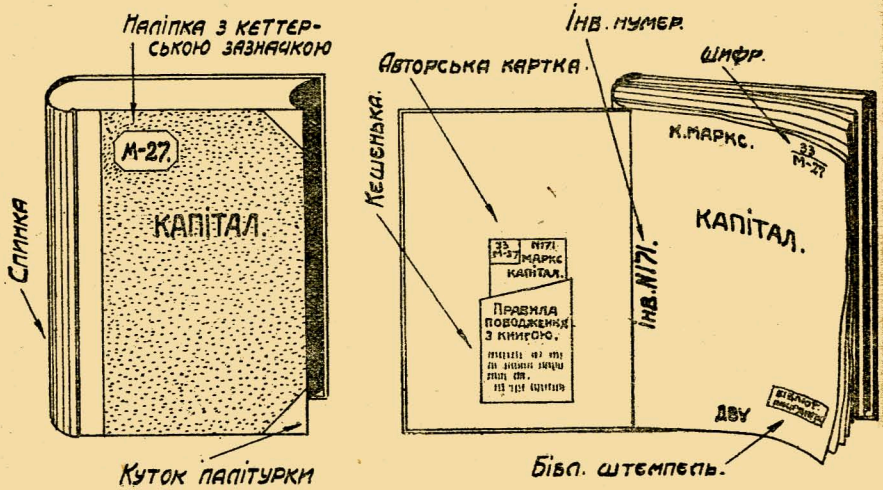
Б-ка, оправаючи книгу, сама подає приклад добре поводитись з книгою. Б-рі та читачі, що не зберігають книжок соціально цінних, громадсько корисних, що допомагають соціалістичному будівництву, — знищують культуру країни. Книжкове шкідництво коштує великих грошей державі.

Третій етап роботи б-ря — бібліотечне опрацювання книги. Б-р так готує книгу, це знаряддя своєї праці, що вона стає

придатна обслужити читача, задовольнити його вимоги щодо культури, знаннів в найшвидший спосіб.

Контрольна вправа: З'ясуйте термін «бібліотечна книга». Використайте матеріал для п'ятихвилинної бесіди за охорону книги під час книгоношення до школи Лікнепу.

БІБЛІОТЕЧНА КНИГА.

Мал. 2. Бібліотечна книга.

Від технічної постанови б-ки в значній мірі залежить її політ-освітрова робота. Хіба б-кар міг би орієнтуватися серед мільйонного моря книжок, не розташувавши їх за певним ладом? Найбільші бо б-ки в світі мають таку кількість книжок.

Паризька Національна	4.500.000 кн.
Державна Публічна Ленінграду	4.000.000 "
Бібліотека Конгресу у Вашингтоні	3.285.000 "
Публічна Бібліотека СРСР ім. Леніна щось	3.000.000 "
Всенародня Бібліотека України (ВБУ) понад	1.500.000 "

А в пересічній профспільчанській або політосвітній б-ці є від 10 т. до 30 т. книг.

Блукали б безпорадні б-р і читач.

Обшар людських знань неосяжний: за тисячоліття мільйони людей набули стільки знань, що кожен зосібна не в силах їх охопити всіх, — на це не вистачило б і 10 людських віків. Фахівці обмежують свої знання будь-якою галуззю наук. Знавця всіх наук нема. Знавці певної низки наук є: природознавці, мовознавці і т. д. Вони вивчають науки, що взаємно сполучені.

Нелегко обізнатися на принципах, методах класифікувати

науки. Але практичне життя доводить, що найзручніше книги споріднених наук об'єднати, відокремити від інших у відділи за найхарактернішою ознакою (природа, мови і т. д.), класифікувати. Відділам надають числової зазначки — індекса.

Так жодна книга не стоятиме поза увагою читачевою. На кожному є охотник. Практично класифікація допомагає так розташувати книги, що кожен швидко відшукає йому потрібне. Адже всі книги споріднених наук стоять укупі. Теоретично класифікація виявляє світові багатства знань з кожної даної галузі.

З історії класифікації цікаво навести декілька рядків. За першого чителя складала бібліотеки вважали Аристотеля (жив у Греції, IV в. ст. ери). Власних творів у цього вченого було 400 книг, він мусів у своїй великій б-ці класифікувати їх. Але Аристотелева система не збереглася. Перша відома система — система головного б-ря (III ст. ст. ери) видатної б-ки в Олександрії. Її фундатор Птоломей. За старовини розвивалась і міцнішала культура, а разом і попутники її — б-ки та системи класифікувати книги в стрункі ряди по каталогах і бібліографічних порадах.

Примітка: Як не дивно, але старо-грецькі каталоги книг з'явилися раніш самих бібліотек. Під час релігійних свят драматичні поети змагалися на кращий твір. Докладно записували час і місяць змагання, нагороди, що їх присудили, і відомості за той або інший твір, за самих авторів, за присуд суддів конкурсу. Оці записи, так звані «дидаскалії», подавали матеріал для бібліографії.

В Атенах була бібліотека ще року 560—529 ст. ери. Найславетніша бібліотека старовини — відоме книгосховище Птоломей, що за часів Юлія Цезаря нараховувала 700.000 згорткових книг. Щоб зібрати таку бібліотеку, не хетували жодним заходом, — наприклад, кожен хазяїн корабля, що приставав до багатой Олександрійської пристані, незалежно від того, чим торгував, мусів довозити з собою рукописи. У бібліотеці була окрема особа — книгохоронитель. Перші організатори «привели до ладу» різні відділи величезного книгосховища. Можливо, складала каталоги й розташовували книги за відділами. І ця робота була складна. Адже один твір часто мав декілька назов, за автора одного твору вважали то того, то іншого письменника. Декотрі з стародавніх авторів залишили багато творів (Аристотель 146 творів у 400 книгах, граматик Дідім Олександрійський — 3.500 творів у 8.000 книгах). Отже бібліографічні відомості були й тоді дуже потрібні. Приступив до цієї справи Каллімах. Склав «Таблиці славнозвісних у різних галузях знань і того, що вони написали». Розмір «Таблиць» 120 книг.

На жаль, цей цікавий труд старовини не зберігся. І ми маємо відомості за «Таблиці» лише від інших давніх письменників.

Плян Каллімахового опису такий: 1) подавав початкові слова кожного твору, 2) коротко зазначав, якщо кому приписували твір неправдиво, 3) якщо ім'я автора було невідоме, Каллімах намагався його поновити, 4) творам без назв надавав назви, 5) якщо твір мав декілька назв, він висловлював свою думку за найпевнішу.

Отакую величезну роботу проробив Каллімах. Гадають, що кожна окрема частина літератури мала своє місце по відділах «Таблиць». На думку вчених, були окремі відділи для наук, рубрики для географії, математики, медицини, землеробства, законів...

Розташовували книги або за абеткою, або за хронологічним принципом.

Пророблюючи таку величезної ваги довідну роботу, Каллімах мав на меті переглянути, надати стрункої обґрунтованої наукової системи й реєструвати всі твори грецької літератури й грецької науки; через наочну формулу показати всю силу наукової і літературної продукційності грецької нації.

З кращих систем до наших часів Міжнародний Бібліографічний Інститут нарахував 200. Якби зареєструвати й малопритатні, то їх є щось із 2.000. Найкраща з сучасних за стрункою технічною побудовою є так звана міжнародня децимальна (десятькова), що її запроваджено по б-ках СРСР з 1919 року.

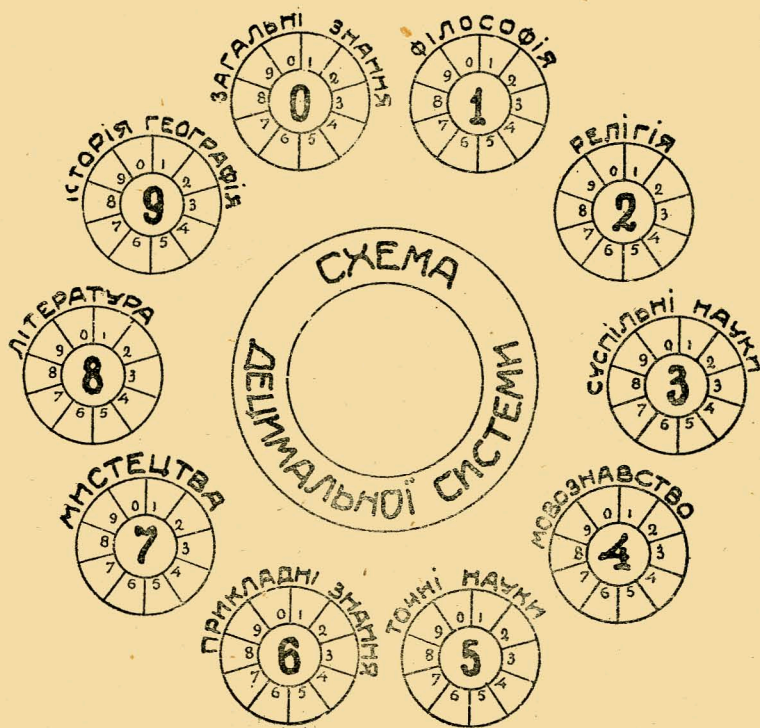
Вживають по багатьох країнах світу. За способом зазначати зміст книги числом замість слів система міжнародня, за принципом класифікації — децимальна. Назва від Міжнародного Бібліографічного Інституту. Вся сукупність людських знань є одиниця з десятих частин, що є певна галузь знання — відділ. Кожен відділ має свою умовну цифрову зазначку — індекс: 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9. Кожен відділ ділиться на 10 підвідділів, що умовно зазначаємо другою цифрою, дописуючи праворуч. Для 6-го відділу це буде так:

6(0), 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69. Кожен підвідділ має 10 груп. Цифру групи ставимо на третьому місці. Отже для підвідділу 61 зазначаємо групи так: 61(0), 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619. Кожна група — десять підгруп. Кожна підгрупа — 10 підпідгруп і т. д.

Спрощено: Хай шахва з книжками певної галузі знань (відділ — перша цифра індексу) має 10 полиць (підвідділ — друга цифра індексу) і на кожній полиці 10 книгороздільників, щоб ними відокремити групи книжок у підвідділах (третья цифра індексу). Для невеличких бібліотек дрібніших ділень не треба.

Коли окрема шахва для кожної галузі знань, то книгу з робітничої справи (індекс 331) треба поставити до третьої шахви з написом «Суспільствознавство», на 3 полицю у першому розділі цієї полиці. Читаємо індекс 331 так: I цифра 3 — суспільні науки, II цифра 3 — політична економія, III цифра 1 — група праця, робітнича справа.

Якби розставляти ці книги лише за відділами, книги розташувалися б по 10 відділах. Якби в кожному відділі ще точніше розподілити книги за підвідділами, то книги розійшлися б на $10 \times 10 = 100$ підвідділів. Якби в кожному підвідділі книжки розташувати ще доладніше (ясно, мова йдеться за б-ки великі), то з кожного підвідділу книги розійшлися б по 10 групах, а з цілих 100 підвідділів мали б $10 \times 100 = 1000$ груп.

Мал. 3. Схеми децимальної класифікації.

Увага. Гляньте на метр з дециметрами й сантиметрами. Візьміть міліметровика: кожен сантиметр ділиться на 10 міліметрів, звідси 100 сантиметрів дають 100 міліметрів. Порівняйте з конструкцією армії. Велику армію поділено на низку дрібніших військових одиниць, а ті знову ще на дрібніші. Кожна має свою службу. Так і в б-ці відокремлюють комплекти книг, надаючи їм певного завдання.

Щодо змісту бібліотечних відділів подаємо їх характеристику не наукову, а спрощено з практичних міркувань. Отже застерігаємо.

1 відділ — Філософія

Тут стануть книги з логіки (допомагає мислити ясно й складно, економлячи час), з етики (наука за поведінку людини), психології, естетики, з філософії...

Коли запитаєте книжки з діямат'у, з партетики, б-р візьме їх з 1 відділу, відділу філософії. Але здебільшого тут чужі для нас автори старої науки філософії, що нараховує 4000 років свого існування.

2 відділ — Релігія

Книжки про розвиток релігії, про вірування народів, книжки з критикою релігій, релігійних забобонів (протирелігійні) є книги 2 відділу. Наприклад: книга Ярославського: «Біблія для вірних та невірних».

3 відділ — Суспільствознавство

Книги з політики, економіки, профруху, клясової боротьби, кооперації, законодавства, промисловости, соціографії, статистики — книги 3 відділу.

Спрощено: Книги 3-го відділу трактують за суспільство, за суспільний лад.

У в а г а. За наших умов 3-й відділ б-ки щочасу збагачується як не на грубі книги, так на брошури з поточної політики, про п'ятирічку, колективізацію, ударництво, соцзмагання, новий лобут... Прізвища наших політичних діячів — часто прізвища авторів книжок 3-го відділу.

П р и к л а д: Сталін: «Політичний звіт Центрального Комітету XVI з. ВКП(б)».

4 відділ — Мовознавство

Вивчати багатющі мовні скарби, закони розвитку, життя и смерти мов, опанувати якусь мову допомагає наука мовознавство.

4-й відділ охоплює всі книжки, що трактують будь-яку мовну справу, всі твори щодо всебічного обізнання на мовах не лише слова, але й знаків, штучно творених спеціальних жаргонів і т. п.

Тут містимо словники, граматики і т. п.

П р и к л а д: У.С.Р.Р. Народній Комісаріят Освіти: «Український правопис», 2 вид. ДВУ. 1930. X.

5 відділ — Природознавство

Точні науки про рослини (ботаніка), про тварини (зоологія), про електричність (фізика), про склад землі (геологія), про зірки

(астрономія), об'єднані, споріднені за головною ознакою — природою, як ми її спостерігаємо.

Такі книги (Тимірязев: «Життя рослин», Фламмаріон: «Астрономія», Астряб: «Наочна геометрія»), що подадуть точні знання за природу, та з математики — науки точного обчислення — книги V відділу.

6 відділ — Прикладні науки

Книги, що подадуть знання практичні, прикладні, заповнять VI відділ.

Примітка. Книги науково-прикладного змісту — настільні книги інженера, робітника-активіста, незаможника, лікаря, агронома, колгоспника. Через книги 6-го відділу піднесемо індустріалізацію та агропродукцію. Отже книги 6-го відділу, з головною ознакою «прикладні», стосуються до практичного використання точних знань з природи (знання льоту птахів дало аеропляна, знання за силу пари — парову машину, цілющих якостей рослин — лікування і т. д.), за реконструктивного періоду набувають найсерйознішого значення, і б-ка уважно поповнює цей відділ, кидає технічну книгу до мас. З них здобуємо практичних знань, як збудувати міст, фабрику, силовню, виробні, електровні, як лікувати хорого, як піднести врожайність, як це все робити найпрактичніше.

Приклади: Грибов: Автомобіль. Тютюнників: Чинбарство. Капранов: Что нужно знать санитару. Юхим: Машина на будівельних роботах. Братин: Достижения системы руководства движением на жел. дорогах.

7 відділ — Мистецтво

Книги, що ознайомлюють з мистецтвом, з тим, як наймастерніше грати, співати, малювати, креслити, декорувати, через фізкультуру розвинути тіло і т. п., складають 7-й відділ. Тут книги за театр, музику, співи, танки, спорт, архітектуру живопис і т. п.

Приклади: Богатирчук: Шахи. Холмогоров: Машиностроительное черчение.

Примітка. Образове мистецтво, співи, музики і т. ін. дають здоровий розумовий відпочинок, фізкультура — фізичну силу, пружність тіла... Ми дбаємо за виховання здорової, працездатної людини. Отже, й під час найнапруженішої ударницької роботи на соцбудівництво б-ка охоче розповсюджує книги 7-го відділу.

8 відділ — Критика

Книги 8-го відділу — це критика творів слова, всіх видів мистецтва.

Приклад: Річицький: Шевченко в світлі епохи.

9 відділ — Історія, географія, біографія

Книги, що охоплюють ці науки, стануть до 9-го відділу. Цей відділ чималий по б-ках.

П р и к л а д и: Криленко: Жовтень. Ярославський: Життя й робота Леніна. Тимофеев: Географія главнейших стран мира.

0 (нульовий) відділ — Загальний

Є книги, що їх ніяк не розташуєш серед схарактеризованих вище, — журнали, енциклопедії, де рядком за ангіну, архіпелаг, аероплян, себто за декількох галузей знання, або такі, що подають знання допомічні до інших (бібліографія, бібліотекознавство), за саму книгу, за науку взагалі, а також календарі, адресові книги і т. ін.

Якого відділу ці книги? Їх умовно відносять до (0) загального відділу. Кожна інша зазначка не буде точна.

П р и к л а д: «Гарт». Круппська: У похід за бібліотеку.

Красне письменство

Красне письменство, кількісно найбільший відділ масових б-к, не має зовсім індекса (економія часу при опрацюванні книги). Розташовують ці книги за загальним порядком окремо від книг інших відділів.

У в а г а. За Наркомосом масові б-ки тут не додержують суворо децимальної системи. За десятковою системою красне письменство разом з критикою складає 8-й відділ.

Контрольна робота. Якщо ви книгоноша, скористуйтеся з вищенаведених приміток, підготуйте переконливу бесіду з читачем, щоб успішно пропагувати й просувати наукові книжки.

Практичне значення децимальної системи

Розташували книги за тими відділами, що ми їх переглянули, ви впевнитесь, що для практичної роботи вам треба відокремити в 5-м відділі математику (індекс 51), астрономію (52), фізику (53), хемію (54), геологію (55), біологію (57), ботаніку (58), зоологію (59). Це підвідділи. У 6-му відділі відокремите: медицину (61), техніку (62), сільське господарство (63)... Знову користуєтесь з підвідділів. Так порядкуєте кожен відділ — тоді хаосу не буде. Адже кожен відділ має 10 підвідділів. Це уточнює класифікацію та розташування книг. Крім ознаки основної знаходять собі означення й інше. Так книга з природи (індекс 5): «Про що говорять квіти» має двоцифрову зазначку 58 — книга за рослини, з ботаніки. «Мир животных» — книга за тварин — зоологія, має другу зазначку 9 = 59. Отже книжки з ботаніки, хемії і т. п. природничі стануть в різних підвідділах 5-го відділу.

Містячи цифри в певнім порядку, можна визначити які завгодно

деталі, одну за одною, від головної до найдрібнішої. Доведемо гнучкість десятичної системи таким прикладом. Книжки за рогагу худоби в сільському господарстві можна розмітити грубо індексом 6, значить, прикладні науки. Можна ясніше 63 = сільське господарство, а тоді так: 636 = скотарство, ще детальніше 636.2. Останнє 2 — значок саме для рогагої худоби з групи скотарства.

І ці зазначки вже постійні, обов'язкові для кожної бібліотеки, якщо там система десятична. Спитайте для перегляду книжки з індексом 51. В Америці, в Європі, в нашій Союзі подадуть книжки з математики.

Міжнародній «язик цифр», економніший за язик слів, влучно визначає зміст книжок, маючи в своїм розпорядженні щось 50.000 індексів. Через число індекс набуває значення числового есперанто, інтернаціоналізує бібліотечну класифікацію.

У практичній роботі, коли б-реві, задовольняючи читачів попит, доводиться згадати зміст книги, основний зміст він швидко зчитує з індексу, що ясніший і повніший за заголовки та економніший за оглав.

Класифікація допомагає уникнути хаосу, а так швидше наближає книгу до читача. Бібліотечні скарби не лежать скарбами Плюшкіна з «Мертвих душ». І читач легко навчиться читати індекс, коли в першій цифрі вбачатиме головну ознаку науки, у дальшій — дальшу ознаку.

Правда, в добу переоцінки цінностей десятична система, створена в капіталістичних країнах на основі буржуазних наук, лише до часу технічно стає у пригоді. Робота та роля радянських б-к настирливо вимагає нової системи. У розділі соціальних наук марксизм і лєнізм правлять у нас за основні відділи, а тут доводиться визначати 4—5 знаками, містячи у підгрупи. За цією системою точно не визначиш місця ні для історії комуністичної партії, ні для історії комсомолу, ні для колгосп- та радгоспбудівництва. Наше життя піднесло багато нового, що не втискується в ряміці системи буржуазних наук. Проте технічно її ще використовуємо.

З 50.000 індексів для невеличких б-к досить мати таку таблицю їх: 2 — Антирелігійні,

3 — Суспільствознавство,

32 — Політика $\left\{ \begin{array}{l} 327 \text{ зовнішня} \\ 329 \text{ внутрішня} \end{array} \right.$

33 — Політекономія,

331 — Профрух,

334 — Кооперація,

335.5 — Марксизм. Ленінізм. Історія (ВКП(б). Історія КПВ(у)

ЛКСМУ.

34 — Конституція,

355 — Військові справи,

4 — Мовознавство — граматики та словники мов,

- 5 — Природознавчі науки,
- 51 — Математика,
- 52 — Астрономія,
- 53 — Фізика,
- 54 — Хемія,
- 55 — Геологія,
- 57 — Біологія,
- 58 — Ботаніка,
- 59 — Зоологія,
- 9 — Історія,
- 91 — Географія,
- 92 — Біографія,
- 6 — Прикладні науки,
- 61 — Медицина та гігієна.
- 62 — Техніка,
- 63 — Сільське господарство,
- 7 — Мистецтво: фізкультура, спорт, театр, кіно, музика, співи, фото.
- 8 — Критика на твори різних письменників та підручники з історії літератури.
- 0 — Журнали енциклопедичні словники.

Контрольне питання. Чому треба класифікувати книжки? Згадайте універсальний магазин, — це допоможе розв'язати справу конкретно.

КЕТТЕРИЗАЦІЯ

Розташували книжки по десятиох відділах за змістом, ми розподілили їх за десятичною системою класифікації. Кожна книга тепер знайде свій притулок назавжди в певній шахві (Написи такі: філософія, релігія, суспільствознавство, мовознавство, точні науки, прикладні науки, мистецтво, критика, історія, загальні, красне письменство).

Хоч би в шахві не було й тисячі книжок, проте потрібну вам книгу серед них ви так легко не відшукаєте. Що ж робитимете в великій б-ці, що має для кожного відділу окреме приміщення, а, може, для групи книжок — цілу шахву? Який лад дати книжкам кожного відділу (кімната, шахва, полиця — байдуже)?

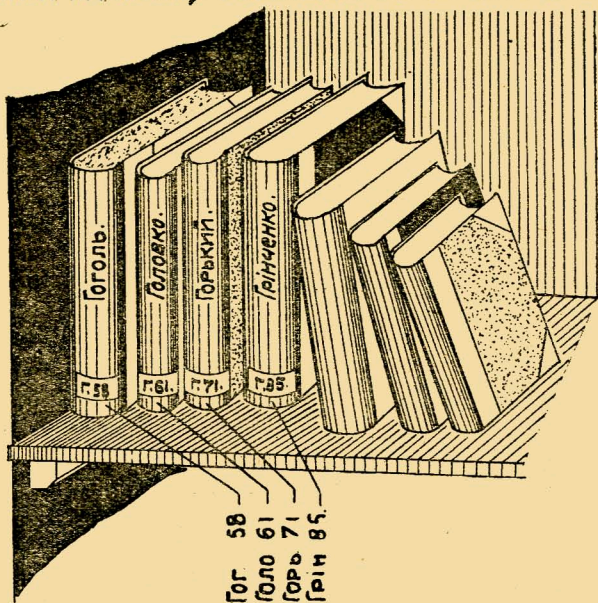
Книжки розташувати за абеткою авторів. Для невеличких б-к цього досить. Коли на одну літеру багато книжок, зробити лад допомагають таблиці Кеттера. Американський б-р винайшов їх, щоб зазначати прізвища короткими символами. Перша літера авторова, а тоді двоцифрове число — така зазначка для кожного автора. Тисячі книг багатьох авторів з одної літери великі б-ки найточніше розташовують за числами. Число — порядок. Низка авторів. Прізвища їх починаються з одної літери, з одного навіть складу: Ко-цюбинський, Ко-роленко, Ко-билянська, Ко-синка. Їх не змішаємо на полицях, коли розташуємо авторів на цю літеру

у порядку зростаючих чисел. За таблицями Кеттера вони відповідають певним складам:

Коб — 55
Кон — 65
Кор — 68
Кос — 71
Коц — 77

Зрозуміло, книги наших авторів стоятимуть так: Кобилянська, Кониський, Короленко, Косинка, Коцюбинський.

КНИГИ НА ПОЛИЦІ РОЗТАШОВАНО ЗА КЕТТЕРОМ

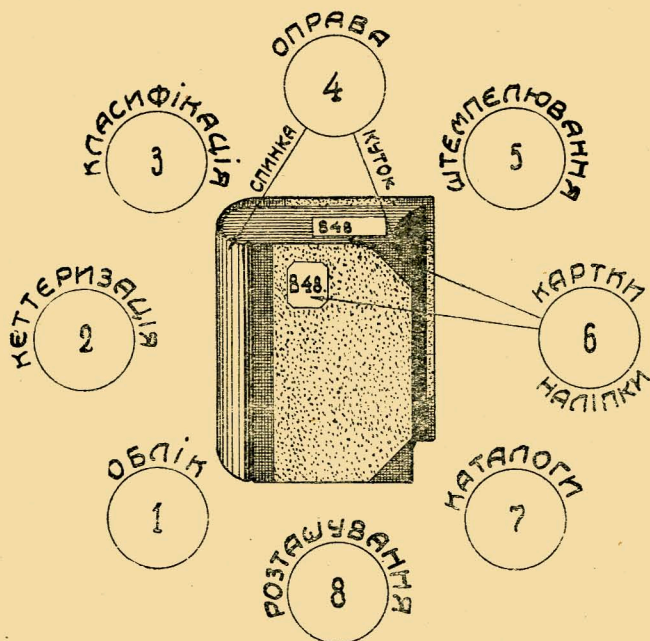
Мал. 4. Книги розташовано за Кеттером.

Контрольні питання: Дві б-ки — Міська Центральна та бібліотечка підшефного села. В якій б-ці й чому саме доцільний авторський порядок розташування на кожен дану літеру? Де досить абеткового? Чи була б раціональною робота б-ря шукати під час видачі один з 500 примірників книг Коцюбинського, змішаних з іншими тисячами з цієї літери? Як мусить підготувати полиці б-р загода?

Повторюємо нашвидко етапи зовнішнього підготовки книги до відповідальної роботи серед читачів: книгу реєструють в інвентарі, дають черговий №, від книги відбирають анкету на незабутий читачеві — списують дані за книгу на каталожну картку й видають книзі документ — авторську картку, визначивши її зміст — індекс децимальної системи; книзі забезпечують певне місце серед

інших — кеттерський значок на титульній сторінці й одягають в міцний спецодяг — палітурку.

ОБРОБКА КНИГИ

Мал. 5. Етапи опрацювання книги.

Так опрацьовані книги розташовують за абеткою, за Кеттером в кожному відділі. Треба зауважити, що ця потрібна технічна робота відбирає багато часу в б-ря. Отже тепер її спростили. Бібліотечний колектор¹⁾ має спеціального робітника на шифрування книг²⁾

¹⁾ Бібколектор має завдання стежити за правильним комплектуванням б-к. За замовленням вкомплектує б-ки на села добірними книгами. Допомогає б-рям рецензіями, зібраними в альбоми з різних газет і журналів. Допомогає виставкою наочних матеріалів біброти, виставкою книжок та їх обробкою. Скликає бібліографічну комісію аналізувати новинки книжкового ринку, масову — опрацьовувати матеріал масової біброти, пересувну і т. ін. Запрошує лекторів в разі потреби висвітлити б-рям даної б-ки, маючи на меті поліпшити умови її роботи, обстоювати інтереси даної б-ки перед тими організаціями, що б-ка їм підлягає. Ідейно керує б-ками.

²⁾ Шифр — умовний бібліотечний значок на титульній сторінці, записаний на зразок дробу. Указує місце книги серед інших. Книги розташовано за шифром. 335.5 л; 675 — шифри книжок з різних відділів (3,6); вгорі індекс (335.5 л, Л45 3—13 675), внизу кеттерська зззначка (л 45, 3—13). Надати їх книзі — шифрувати.

для всіх б-к. Написану на машинці накладну на всі закуплені книжки б-р підшиває до попередніх. Це править за інвентарний журнал. Робота б-ря записати інвентарний №.

Контрольні питання: *Що раціональніше, на ваше, витратити час на опрацювання книги в бібліотечний спосіб загодя, чи витратити час шукаючи під час видачі?*

ВИВЧЕННЯ КНИГИ

Підготувавши книгу до видачі, б-р сам готується до роботи, вивчає знаряддя свого виробництва — книгу. Зміст частини книжкож з'ясовується з їх титульної сторінки, з оглаву та передмови. Це поверхове ознайомлення з такими книжками, що мають дуже виразні назви: «Ботаніка», «Арифметика». Книги з такими, наприклад, назвами: «У лісі», «В мире чисел», коли неясно, про що в книзі, чи про тварини, чи про рослини, чи про що інше, — б-р нашвидко переглядає. Деякі доводиться прочитати, деякі вивчити, деякі детальніше, глибше проробити, щоб так бути готовим керувати читанням; щоб вміти потім поєднати низку книжок для послідовного читання, коли доведеться переводити читача з простішої книги на складнішу. Важно знати й те, якою мовою писана книга (простою, приступною, чи ні?), який виклад книги, який ілюстративний матеріал подає книга (мапи, діаграми, інше), навіть шрифт (у роботі з малописьменними). Всебічне обізнання на книзі — найважливіша передумова роботи з нею. Найретельніший б-р — не працівник, якщо не знає книги.

Лише по таким самопідготовленим б-р, розуміючися на книжках, за допомогою книжкож зможе виправити думку в читача на правдиву, якщо б-р знає свого читача, стежить за розвитком його.

Іноді ви одержуєте книги з деякими «додатками», з перевірчими питаннями, з указівками цікавих місць книги, з пропозицією перевірити дещо з книги на досвіді. Це значить, що сам б-р уважно вивчив книгу й допомагає вам краще використати книгу в житті, в роботі; прищеплює вам навичку проробляти книгу, навичку цілевого читання, розумової праці. Ставтеся уважно до таких б-чних вказівок, висловлюйте й ви свої думки за книгу, повертаючи їх б-реві. Ваші думки допоможуть іншим читачам по вас і б-реві. Книги треба знати б-реві якнайкраще. А вам треба навчитися читати книгу якнайраціональніше. Отже тут повинна бути взаємодопомога.

В права. *Бібліотечне читання будь-якої книги (читати для читача, для роботи з ним, для анотації¹⁾).*

¹⁾ Анотація—доладні відомості, що коротенько й як найкраще характеризують книгу. Анотація вдало викриває зміст, не переказуючи його, отже не відбирє охоти читати. Іноді такі влучні зазначки конче потрібні для книг з замаскованою назвою. Наприклад, до книги Головка „Бур'ян“ добре додати так: „З життя контрреволюційних кіл села“, щоб читач не думав, ніби в книзі з ботаніки.

ВИДАЧА

Знаючи книги й читача, б-р стає до видачі. Коло бібліотечного прилавку натовп читачів. Всі дуже заняті, всім хочеться швидко одержати книгу. Один розглядає каталог, шукаючи корисну книгу з свого виробництва. Другий дивиться програму до іспита. Третій вичитує зі зшитка список книжок до теми, що пропонував учитель.

Дальший просить б-ря подати йому з нової белетристики, ще хтось — порадити книгу за рушії. Багато-багато читачів, що поспішають. А б-р швидко їх задовольняє. Читач називає потрібну книгу, б-р правильно простує до тієї полиці, швидко простягає руку й безпомилково дістає книгу. Таке велике значення бібліотечної техніки, через горно якої пройшла кожна книжкова одиниця й стала на місце, що влучно визначив шифр (індекс + + Кеттерська зазначка). Добре організувавши й давши бібліотеці відповідне устаткування, б-р мусить подбати і за добру техніку. Хіба б-р міг би добре працювати в б-ці ВБУ (Шевч. бульв. 14), де видача щось 500.000 на рік, якби не раціоналізована техніка?

Він не міг би подати книгу читачеві ні за списком, ні за його конкретною вимогою, ні ті, що сам радить. Але не тому тільки б-р так добре задовольняє читачів, що добре встаткував б-ку, що якнайкраще вкомплектував її, що обізнаний на книзі, але ще й тому, що добре знає читача, вивчав і вивчає його. Отже, про те, що сприяє видачі.

Найзручніше для видачі розташування бібліотечних меблів

Шахва книжкового ядра стоїть найближче до місця видачі. Також полиця поточної політики. Полиця під прилавком має засіки для книжок кожного відділу. Отже приймані від читачів книжки розкидають зараз же по відділах. Якщо, бува, питають ту книгу, яка шойно прибула від читача, її легко відшукати. На цілому просторі поза прилавком — низка вітрин з відповідними до часу й спеціальних вимог б-ки аншлягами до виставлених книг. На прилавку — скриньки з книжками, що їх варто просувати, але виставити на вітринку під певним аншлягом незручно.

Підготовча робота на абонементі

З 2-х годин підготовчої роботи (статистика вчорашньої видачі, розташування книжок, добір їх за замовленням на сьогодні і т. ін.) хоч півгодини треба лишити б-реві на швидкий огляд полиць та уважніший огляд ядра, на перегляд і поповнення вітрин і виставних скриньок, що з них вибирають книжки сами читачі. Це потрібне, поперше, щоб не виставляти у вітринах та скриньках протягом довгого часу чогось застарілого, що примуляло читачеве око (це викликає зневажливе ставлення до вітрин і скриньок), подруге, щоб б-р даремне не бігав до полиць упевнитися, що

такої книги немає. Знаючи про це загодя, він не витрачає дорогого часу.

Попередня бібліографічна робота, робота навкруги пристосування звичайних каталогів до потреб самоуків така: серед звичайних білих каталожних карток б-р розташовує кольорові картки (хай для початківців зелені, для трошки підготованих — рожеві). За значення кольорової повідомляє плякат. Отже мало-кваліфікований читач при звичаюється користатися з каталогів. Це серйозний момент техніки розумової праці. Тому не варт відокремлювати з загального каталогу каталогів для окремих читачівських груп. Для плянної систематичної роботи (а робота з самоуками не може бути безплянова, несистематична) б-р мусить підготувати списки й програми шкіл і за ними працювати з самоуками, що готуються до тої або іншої школи (групове керівництво читанням). З черги читачів, що підходять групами, б-р дає не в чергу малописьменним, не затримуючи кваліфікованіших. З кваліфікованіших одному пропонує переглянути нову каталожну рубрику, другому дає на руки новинки, або нового бібліографічного порадилика, довідника. Так, або в якийсь інший спосіб, вигадує час для бесіди з малописьменним, для бесіди з самоуком.

Як перевести впертого читача романів на наукову книгу

Треба намацати обережно ту щілину, через яку читач краще над усе бачить в романі якраз те, чим найбільш цікавиться. Коли читач з захопленням розповідає за героїчний вчинок котрогось з персонажів роману, може він охоче читатиме мемуари запільних діячів, а тоді історію (Велика Французька революція, 1905 р., Жовтень). Але, читаючи історію, він натрапить на такі суспільні явища, що не зможе їх з'ясувати собі без книги з суспільствознавства. Отже тут безпосередній шлях до 3-го відділу. Спробуйте перейти до 5-го відділу з своїм читачем, якщо в своїх враженнях від читаного роману він не спустить з уваги жодної картини природи. Через ботаніку, зоологію, біологію до матеріалізму... Прислухайтесь до читачів. Багатьох читачів пригод легко перевести на географічні подорожі, на географію, на соціографію; з соціографії на брошури з міжнародної політики. Майте терпець, будьте уважні, не докучайте читачеві нав'язуванням книжок, що він їх називає, іноді ущипливо сміючись: «примусовим бібліо-сортиментом». Допоможіть йому книгою в практичній роботі, й посмішок не буде. Рецептів тут не подаси. Проте б-ка мусить пам'ятати за свою політичну роль, свій обов'язок щодо пролетарської держави вклучитися до соцбудівництва. Отже в роботі з книгою «Чого бажаєте?» поступається перед «Що треба», «Що важливе» клясі.

Щодо роботи з творами красного письменства, треба зосередити читачеву увагу на соціально-важливих через серйозно поставлену масову роботу.

Робота з брошурою ¹⁾ сьогоднішнього дня

Маючи під рукою полицку поточної політики, під час видачі треба нагадувати за найсвіжішу брошурку сьогоднішнього дня й давати над норму таку брошурку. В допомогу можна використати плякат «Що читати сьогодні» з низкою кишеньок на картки. Щодня, навіть у присутності читачів, можна змінювати в цих кишеньках картки на актуальні брошури. Де можливо, пристосувати великий макет книги з скляною горішньою покришкою. На кальці або на промашеному папері малювати обгортку сьогоднішньої брошури. Закласти під склом. Макет освітити електричною лампочкою. Хай з 20-х виданих 3—4 повертається нерозрізани, проте решту прочитають або хоч переглянуть. З цих переглядачів, по впертій роботі б-ря, часто виростають постійні читачі актуальних брошурок. Для цього б-р мусить бути обізнаний на брошурці й, видаючи, влучно вказати читачеві найцікавішу, найсерйознішу сторінку, так заохочуючи прочитати цілу.

Контрольна вправа: Уявивши головні моменти підготовки до видачі й головні моменти видачі, допоможіть б-реві в цій складній роботі пропозицією або безпосередньою активністю (перегляд стану прийманої книжки, подача книги за вимогою і т. ін.).

ВИВЧЕННЯ ЧИТАЧА

Б-реві треба добре знати читача, об'єкт праці. Що, чому та як читають читачі, б-р вивчає поступово в процесі цілої праці за різними методами: 1. Спостережень, 2. Анкетним, 3. Статистичним (вивчення колективного, масового читача) та інш. Починає спостерігати читача з того часу, коли зі слів читача заповнює його формуляр. Тут б-р пізнає не лише прізвище, ім'я, але й вік, партійність, освіту, національність (для праці з нацменшостями абонента ²⁾).

Дальші дані одержує з бесід з читачем (записує висновки у щоденнику) і з запису того, що саме прочитав (за формуляром). І книгу б-р вивчає, маючи на увазі читача, місцеві, виробничі, а також побутові умови, що в них живе й працює читач і майбутній читач.

Лише заздалегідь продумана видача доцільна. Хіба малопідготовані б-рі не відштовхували читачів від б-ки, залякавши їх неприступними книгами, подаючи «Капітал» Карла Маркса робітникові, що скінчив школу Лікнепу? Треба знати не лише те, що можна дати з тамтого питання, але й кóму й коли (послідовність

¹⁾ Брошура — друкований твір на одному, двох, трьох, чотирьох, п'ятьох аркушах. Розмір аркуша 40 тис. друкарських знаків. Огже найбільша брошурка має (40.000×5) друкарських знаків. Більше за 200.000 друкарських знаків має книжка.

²⁾ Абонент — справжній читач б-ки, а не той, хто ходить до б-ки обмінювати книги за когось, і часто бере книги для себе.

читання). Навербувавши читачів, масовий б-р має за обов'язок керувати їх читанням. Навіть читача, що сам питає певну книгу, якщо вона йому трудна, вміти тактовно, не ображаючи його, перевести на інші книжки, щоб не було те читання читанням Гоголівського Петрушки.

Читач СРСР не має права марно витратити часу. Коли б-ка на вимогу: «Дасте щось на ваш смак» подає читачеві з книжок, що б-р загодя одібрав, ото він працює з читачем, скеровує попит в найбажаніший бік.

І тут помилитись — скомпромітувати себе, б-ку й книгу.

Найвідповідальніша праця — керувати читанням самоуків. Їх треба насамперед призвичаїти до систематичного читання, потім навчити читати, тоді стежити за його поступом, не оскомити йому зуби книжками легкими змістом.

Уважно стежачи за читанням, за тим, з якою метою працює над самоосвітою, б-р переводить самоука зі щабля на щабель аж до вищого, від однієї речі до іншої. Так направляє самоосвітню працю в певне речизце, не лише задовольняючи попит читача, але й виправляючи, корегуючи. Тут найбільший простір й найбільша відповідальність. Тут одна з головних роль б-ря: йому не заважають, але, помиляючись, він може поховати самоосвіту. Тому-то, зорганізувавши гурток самоосвіти і виставляючи книжки до того предмету, що його проробляють самоуки, б-р не має права розкидати книжки на щит без певної системи. Мусить приглядатися, прислухатися, як реагує читач на виставку книг, і керуватися цими спостереженнями надалі. Остільки уважний мусить бути б-р, така в нього напружена робота. Отже цілою громадою допомагайте йому вивчити ваші інтереси, ваш попит. Пишіть зауваження до зшитка «Голос читачів», подавайте ваші рецензії на прочитані книги до стінгазети, скажіть ваші вражіння б-реві, коли повертає книгу; працюйте у рецензентському гуртку. Адже б-р, комплектуючи б-ку, вважає на висновки з контрольної бесіди з читачем, на облік задоволеного й незадоволеного попиту, на читачеву оцінку книг. Не передавайте вашого абонементу іншому, бо тоді б-р не знатиме справжнього читачевого обличчя.

Контрольні питання: *За що відпсвідає б-р на видачі? Чим та як озброюється б-р? Які умови на вашім підприємстві заважають б-ці нормально працювати? Як ставиться культполіт-нарада вашого підприємства до відповідальної роботи б-ки? Які ваші зауваження щодо роботи на видачі вашого б-ря? Яким він повинен бути на ваше?*

ЩО СПРИЯЄ РОБОТІ Б-КИ

За ідеєю Леніна запозичаючи досконалу б-ну техніку, наші б-ки пристосовують її до своїх потреб обслужити масового читача — робітника, селянина в умовах диктатури пролетаріату.

Через масову політичну книгу допомагають широким колам

масового читача по-Ленінському розуміти боротьбу трудящих СРСР за соціалізм, боротьбу світового пролетаріату і колоній за визволення, мобілізують увагу мас навколо головних політичних, господарчих і культурних завдань.

Через масову технічно-виробничу книгу б-р озброює робітника знаннями раціоналізувати промисловість, позбутися зайвих витрат, піднести продукцію праці, бути за свідомого організатора праці, свого виробництва, за активного учасника індустріалізації країни.

Сільсько-господарська книга, книга за колективізацію через б-ку стає за помічницю в боротьбі за врожай, за усупільнене господарство.

Б-ка — культурний помічник у великім соціалістичнім змаганні, дбає просунути ідеологічно-корисну книгу з красною письменства й мистецтва, вона сприяє піднесенню загально-культурного рівня, знайомлячи робітництво й селян з усіма надбаннями сучасної культури та з тою культурною спадщиною, що ми її дістали від буржуазного ладу, знайомлячи з усім тим, що становило привілей панівних кляс. Так через б-ку робітник не віддасть ці галузі культури (література, мистецтво, наука) під цілковитий вплив ворожих пролетаріатові шарів.

На Україні, у минулому спольонізованій та зрусифікованій, українська книга набуває важливого значення в справі піднесення пролетарської культури.

Отже радянська б-ка має двоє завдань: 1. Зібрати і зберегти та 2. Розподілити скарби — книги, що в них заховані знання, здобутки культури, досвід революційної боротьби; зробити книги приступними читачеві — робітникові, колгоспникові, збудити клясову свідомість, обслуговуючи своєчасно й найекономніше.

Так б-ка виправдає себе як творчий організм, що через книгу запліднює мільйони умів. Виправдає себе, якщо всі складові частини її (знаряддя праці — книги, об'єкт праці — читачі та висококваліфікований персонал — б-рі) утворюють міцний монолог — агітаційно-пропагандистський орган радвлadı, найважливіший заклад Наркомосу.

Отже наша професія, наше виробництво створити найдорожчу соціально вартість, культурну, політично освічену людину, борця члена колективу, що його поєднує з іншими загальна мета — збудувати соціалізм, — вимагає найкращого, найгіднішого устаткування б-ки.

Потрібне: 1. Придатне приміщення, 2. Б-чно-технічні приладдя, 3. Фінанси, 4. Кошторис, 5. Плян праці, 6. Хороший персонал; 7. Головне знаряддя праці — книги.

Контрольна справа: Відшукайте нижченаведену цитату російською мовою. Це переклад 355 стор. з I частини книги (1928. ГИЗ. МЛ) шифрованої так: $\frac{335.5\text{л}}{145 \text{ XVIII}}$ «Наслідки політичної освіти

можна виміряти лише поліпшенням господарства. Треба, щоб нашу пропаганду, наші порадики, наші брошури нарід сприйняв по-діловому, у наслідок чого було б поліпшення народного господарства».

Приміщення

Зручно розташовані приміщення зберігають робочий час б-реві, а так читачеві. Біганина в найвіддаленішу кімнату по найходовішу книгу нічим не виправдана.

Порох, бруд, вогкість шкодять книзі, а вони громадське добро. Вогкі, брудні книги—найкращий ґрунт для мікробів різних хороб. Так антисанітарна книга може переносити інфекцію (заразу) від одного читача до одного й стати за ворога суспільства. Така книга сама швидше гине.

Отже санітарія книги, охорона здоров'я тих, до кого потрапить книга, вимагає сухого, світлого книгосховища, частішого та найстараннішого прибирання та провітрювання (вентиляції), вимагає чистих полиць та знищення шкідників (анобії, ейкофори й інш.), дезінфекції, якщо книги повертають від хворого. Хороботворні мікроби, потрапивши між сторінок книги, куди не просякає соняшний промінь і кисень з повітря, живуть дуже довго. Отже, по великих книгозбірнях є дезінфекційні камери з пиломосками чистити й дезінфікувати книги від пороху, мікробів, книжкових хробаків, книжкової воші.

Примітка. Порох з пиломосків спалюють.

Приміщення б-ки треба розраховувати на зростання її. Але масові б-ки часто туляться в невеличких кімнатах. Визволяє б-ку в данім разі вилучення книг, що має значення подвійне: 1. Надати б-ці еластичности, 2. Розвантажити від баласту приміщення.

Бібтехприладдя

Крім робочого стола, стільця й інших звичайних меблів та канцприладдя б-ці потрібні свої спеціальні приладдя. Організуючи нову б-ку, звертайтеся по допомогу до БЦК¹⁾.

Інвентар — інвентарний журнал

Бібліотечні книги — громадське добро. Для обліку заведено інвентар. Б-р записує до журналу кожду окрему книгу за певною чергою в хронологічнім порядку вступу книг. Треба книгу запи-

¹⁾ БЦК — Бюро Центрального Каталогуння. Має на меті наукову організацію роботи бібліотек. Централізовано опрацьовує все, що стосується бібліотечної справи, щоб полегшити роботу б-реві. Видає друквані анатовані картки на ті книжки, що тільки но виходять з друку (надсилають їх безплатно б-кам), шифрує ці книжки загодя. Отже книжки виходять у продаж з надруккованим шифром. Опрацьовує стандартні форми бібмеблів та приладдя. Це зберігає час масових б-к, раціоналізує роботу низових б-к. За замовленням БЦК постачає їм все потрібне.

сати, як цінне майно, а тоді видавати, як джерело знань. Кожну книгу реєструється в інвентарі, як кожен новий мешканець реєструється в домовій книзі того будинку, де живе. Інвентар — виправдний документ (б-р не розтратить громадське добро — книги), історія руху книжкового фонду б-ки. Тут зазначають не лише зріст книжкового майна, поступове придбання, але його убуток, коли котрі книги з якихось причин вибувають зі строю, зникають, або виходять до архіву, як інваліди на відставку.

Каталожні картки

За путівника, що розкаже про бібліотечні книжкові скарби й за те, де й що можна знайти, править каталог. Найзручніший за формою каталог картковий. Він рухомий: картки легко додавати й вилучати, надати їм іншого ладу, коли, наприклад, треба утворити нову рубрику. Довідку за книгу пишуть на каталожній картці. Як анкети в Статбюрі, картки зберігають у шухлядці в такому порядку, що вони якнайкраще показують перед читачем книжкове багатство б-ки з кожної галузі. У шухлядці розташовано картки так, як книжки на полицях.

Як користатися з каталогів

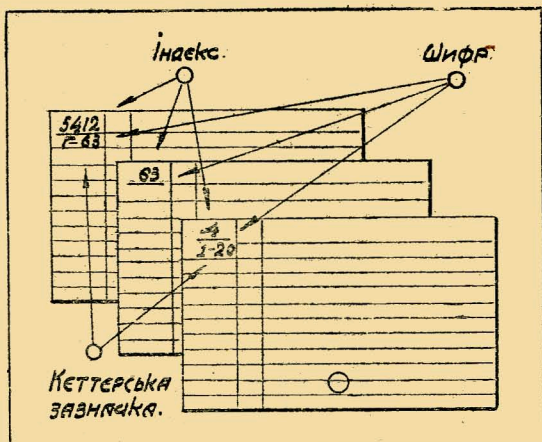
Каталожних шухлядок багато. Так Харківська Державна б-ка ім. Короленка має понад 200 скриньок. Ще більше їх в б-ці ВБУ, щось 800 та каталогів стискальних понад 700. Не сила та й не треба їх всі розглядати. У ВБУ ціла окрема каталожна кімната. На кожній шухляді напис, з яких наук тут шукати книжок. Переглядайте каталожні картки лише в потрібному вам розділі шухлядки. Але спочатку вивчіть схему децимальної класифікації (б-ка має її на виднім місці) й ознайомтесь з видами каталогів. Каталожна картка описує кожний твір, ознайомлює зі змістом книги, тому то каталог, складений з цих карток, є німий читачів помічник, дає картину наявності книг даної б-ки, докладний список книг та їх суті. Отже без допомоги бібліотекаревої може порадити читачеві ту або іншу книгу, коли каталожна картка з анотацією (коротка влучна характеристика книги). Так каталог наближає книгу до читача й за таким доладним переліком книжок б-р легко враховує, що в б-ці є й що треба придбати в якій кількості. В цьому останньому та в пропаганді книги його значення.

Види каталогів

Коли ви знаєте автора й назву твору, користуйтеся з каталога *абеткового*. Тут розташовано картки за абеткою авторів книг з будь-якого відділу, себто порядок відділів порушено, проте суворо додержано абетки. Коли ви знаєте відділ, з якого вам потрібна книга, тоді допоможе каталог *систематичний*, де роз-

ташовано картки за відділами, за певною системою наук. Цей каталог придатніший для вчених, для кваліфікованих читачів, що сами вміють добрати з цілої суми знань те, що саме потрібне. Їм треба бачити якраз весь обшар знань. Для практика вузьку галузь знання, знання з свого фаху.

Коли ж не знаєте ні автора, ні назви твору, ні відділу, де міститься потрібна книга, тоді користуйтеся з каталога предметового. Тут розташовано картки за рубриками предметів, окремих питань. Наше бурхливе життя виносить на поверхню щодня нове

Мал. 6. Каталогні картки.

питання, і б-ка вносить до каталогу нову рубрику. Отже, найпрактичніший, найпотрібніший тепер — предметовий. Такі каталоги — абетковий, систематичний, предметовий — найуживаніші по наших б-ках. З них найпридатніший для масового читача предметовий. Б-ки заходилися їх складати. Це важка робота. Треба бути дуже уважним і добре знатися на книзі, щоб, бува, не поставити «В позолоченій імлі» Ледянка до 6-го відділу (індекс 669.21), «Земля» Кобилянської до 5 відділу (52,55), «Гравюра на дереве» Лавренева до 7 в. (інд. 76), журнал «Перець» до 6 в. (63). Адже зафіксовані такі помилки: Ленін «Детская болезнь левизны» з інд. 61, «Рейд Мамонтова» в рубриці «Мамути».

Клясифікація не просто техніка, а велика штука. Добре клясифікувати — добре допомагати читачеві. Неабияке завдання б-ки пристосувати каталог до вимог масового читача. Це перший крок б-ки від статички до динаміки — рушити на конкретну допомогу книгою, щоб так призвичаїти читача до систематичного читання. Такі каталоги стануть у пригоді тим робітникам, селянам, що й досі не знають, що в б-ці можна знайти книгу виробничу.

Сотні тисяч робітників від варстату, сотні тисяч селян від плуга сьогодні стають на відповідальну державну або громадську

роботу. Професійні, радянські й партійні робітники, робфаківці хочуть взяти з книги ті конкретні знання, що вони з них скористуються завтра ж. Найчастіше такому читачеві нема часу систематично набувати знань. Коли, може, завтра він вийде доповідати широкій аудиторії, то книга для нього «швидка допомога». І б-ка мусить зробити її такою. Б-ка підбирає, радить найпридатнішу книгу й найшвидше через каталог предметовий. За кожний окремий предмет, хай то трактор, Паризька комуна, колгосп, — каталог подає низку книг, ще й зазначаючи, якій групі читачів кожна потрібна.

Предметового каталога складають так, щоб він легко й точно давав довідку за книгу на те питання, що його хоче розв'язати читач.

Це енциклопедичний словник б-ки.

Хочете прочитати за металургію, шукайте рубрику на літеру М, а там серед книжок з металургії обирайте собі найпридатнішу за характеристикою, що її дає каталожна картка.

Картка книги (Авторський формуляр)

Каталожну картку виставляють на очі читачам, другу картку зберігають у кишеньці книги, — то її документ, персональна картка. Вона менша й напис на ній коротший: шифр (індекс та Кеттерська зазначка), інвентарний №, прізвище автора, назва книги. Картку виданої книги треба хоронити так, ніби це та ж таки книга. Її ховають у формуляр читача, що бере книгу, а той формуляр у скриньку. Від несправного читача книгу вимагають за тим документом. За картками підсумовують статистику читальності певних відділів і авторів, і це допомагає вивчити інтенси основних читачівських груп.

Читачева картка (Формуляр)

Подає відомості за читача, хто він є. А через те, що там читач підписує зобов'язання виконувати всі б-чні правила, — це документ видобути, вимагати затриману книгу. У формулярі є кишенька, куди ховають картку книги. Формуляри зберігають у шухлядках, розташовують їх за чергою або за абеткою прізвищ читачів.

Правила поводження з книгою

По наших б-ках відсоток амортизації надто великий. Ремонт книжок часто вимагає великих коштів. Недаремне в угодах соцзмагання поміж б-к ноують зменшити цей відсоток. Адже книга в добрих умовах може служити цілі віки, цілим поколінням. Правила, що їх зобов'язується виконувати читач, стосуються так охорони книги, як інтересів інших читачів. Ніхто з нас не хотів би читати брудної, попсованої книги. Отже кожен мусить охороняти

б-чну книгу. Тоді буде краще всім разом: сам я одержу книгу справну, дальший по мені теж, а б-ка не витратиме грошей на лагодження їх, а краще купить більше нових книг. Нікому з нас не охота зайвий раз заходити до б-ки по потрібну книгу, яку довго не повертають. Отже книгу треба повертати своєчасно. Щоб довести це читачеві, б-ка вивішує

Правила поведження з книгою

хоч би такі:

1. Бери книгу чистими руками, щоб не забруднити її.
2. Не перегортай книги палітурка до палітурки, розгорнувши її, не дави ліктями.
3. Книга не кишень, не комора — не складай нічого поміж сторінок.
4. Не читай, коли їси, або вклався спати.
5. Перегортаючи книгу, не хапай сторінок за кутки, щоб не одірвати; не наслиною пальців; не заломлюй кутків там, де закінчив читати (на це є заставки).
6. Бережи книгу від вогкості та від рук дитячих.
7. Не вирізуй малюнків, мап, іншого, не видирай сторінок. Без них книга втрачає свою вартість.
8. Не розмічуй книг своїми примітками.
9. Не складай архіва з б-чних книжок, не чекай на штрафа, сам повертай книгу своєчасно за громадським обов'язком.
10. Поважай і люби книгу, помічника в боротьбі.

Контрольні питання: Як ви уявили собі мету цих правил? Що викреслили б зовсім, а що додали б?

Правила читання

Івановський в книжечці: «Як книжку читати, щоб усе добре знати» подає такі правила:

1. Читай тільки те, що тебе цікавить.
- Примітка. Оговорюємо. Це перше правило ховає в собі шкідливий момент для читача, що вважає за достатню данину часу на політику, якщо він слухає політдоповіді на підприємстві та читає газети. Адже тоді він відмовлятиметься від політичної книги, спираючись на те, що його цікавить техніка або що інше.
2. Читаючи книгу, пригадуй те, що вже знаєш з цієї галузі, й поєднуй з перчитаним.
3. Читай систематично, себто за певним пляном.
4. Читай всяку книжку серйозно.
5. Читай повільно та вдумливо.
6. Читаючи книжку, відрізняй найважливіше, щоб насамперед те засвоїти.
7. Навчись зосереджуватися на тому, що тобі найцікавіше в книзі.

8. Читай з олівцем в руках.
9. Перевіряй прочитане на досвіді.
10. Читай на самоті, а обмірковувай колективно.
11. Розповідай прочитане.

За Крупською, перше завдання, коли читаєш, це з'ясувати й засвоїти прочитаний матеріал.

Друге — продумати те, що прочитав.

Третє — виписати потрібне для пам'яті, на незабудь.

Четверте — підсумувати, чого нового навчила книга.

Плякати і рексписки

Часто читачеві доводиться довго стояти в черзі по книгу. Не гайте часу. Б-чні стіни не мовчать, вони промовляють до читача, балакають з ним через плякати, рексписки (це скорочено — списки книг, що рекомендують знавці). На папері, текстурі або диктові невеличкий, всім приступний текст (економно слів і всі зрозумілі), з виразним, пристосованим до тексту малюнком, що мимоволі впадає в око оригінальністю та вдалим розфарбленням. Плякат агітує за б-ку, подає вказівки до читання та охорони книг, популяризує тамті знання й у головній своїй частині містить невеличкого списку тих кращих книг за даною темою, що приваблюють читача, збудять його допитливість.

На стіні б-чні правила, правила користування з книги, схема децимальної класифікації, щоб читач краще скористувався з каталогів.

Вітрина, щит

Добру книгу читач може взяти просто з вітрини, з щита. Тут б-р виставляє до відому читачевого книги за темами для читачів різного підготовлення. Отже розташовує їх за принципом приступності до кампанії або з метою інформувати за новинки, що прибули до б-ки. Містять виставку на виднім місці. Подають невеличку кількість добірних книжок, що їх бажано просунути до читача в найшвидший спосіб, не розпорошуючи його уваги.

Нагадування (листівки-оповістки)

На сторожі інтересів нової людини, нової культури, нового ладу стоїть книга. Отже книгу треба берегти. Часто книгу нізачать свідомо, знаючи, яке громадське лихо вони роблять. З такими читачами-шкідниками треба боротися якнайсуворіше. Тих, хто зачитав книгу, не повернув її до б-ки, за обіжником Наркомюсту, притягали до судової відповідальності, як привласників громадського майна. Але карі вживає б-ка в останне, попередивши читача оповісткою за те, що термін здавати книгу перепущений. Своєчасні оповістки-нагадування дисциплінують недбайливого читача. А в наших умовах це конче потрібне. Книг у нас небагато

Кожна книга має обслужити найбільшу кількість читачів. Отже її видають на певний термін, щоб так забезпечити частіший обмін. Час широко розгорнутого винахідництва, небувало швидкої технізації вимагає відкрити вишівські — фахові й наукові б-ки для масового користування. На жаль, наш читач мусить пройти перший етап бібкультури, навчитися культурного ставлення до книги. Сумний приклад: Бібліотечний велетенський публічний б-ка СРСР ім. Леніна має «зачитаних» від установ книжок понад 300 томів величезної цінності. Отже б-ка повинна довести масовому читачеві, що боротьба з утратами в книжковім господарстві не менш важлива, ніж на будь-якому підприємстві, що і тут шкідництво дорівнює шкідництву на інших фронтах.

Б-ка вживає громадських метод соцзмагання, викликів охорони книги, збільшити їх обіг. Бібармійці змагаються поміж себе на успішніше стягання затриманих книжок.

Активісти часто переглядають приймані від читачів книжки й зараз же на людях ремонтують маленькі ганджі, так виховуючи культурне ставлення до книги.

Б-р нотує на читачевому формулярі кожного разу, хто порушив будь-яке правило щодо охорони книги. Отже має на увазі всіх бібшкідників, щоб боротися з ними через багатотиражки підприємств, через «чорну дошку», через догану Завкому, через спеціальні бесіди і т. ін.

Контрольні вправи: *До стінгазети напишіть сувору догану за некультурність шкідників вашого підприємства. Якою ви уявляєте собі б-чно-культурну людину? Які ваші пропозиції щодо виховання такої?*

Блянки щоденної статистики та річного звіту

Закінчивши видачу, б-р робить статистику. Для цього є стіл, що при нагоді відкидається його верхню покрішку. Під нею маленькі скриньки. У покрішці стола проти кожної скриньки дірочка, ще й напис окремого відділу. Беручи один по одному читачівські формуляри, б-р відриває з них ті наліпки, що там написано шифр виданої книжки. Кидають наліпки у відповідну дірочку стола. Отже всі наліпки, зі всіх формулярів, з індексом 5 скупчуються в скриньці з написом «5 відділ». Наліпки з індексом 3 будуть у скриньці цього відділу. За місяць, за квартал, як зручніше, підраховують наліпки окремо з кожної скриньки. Так довідаються, скільки книжок за відділами прочитали за весь час.

Коли наліпки різнокольорові, легко підрахувати видачу й по групах читачів.

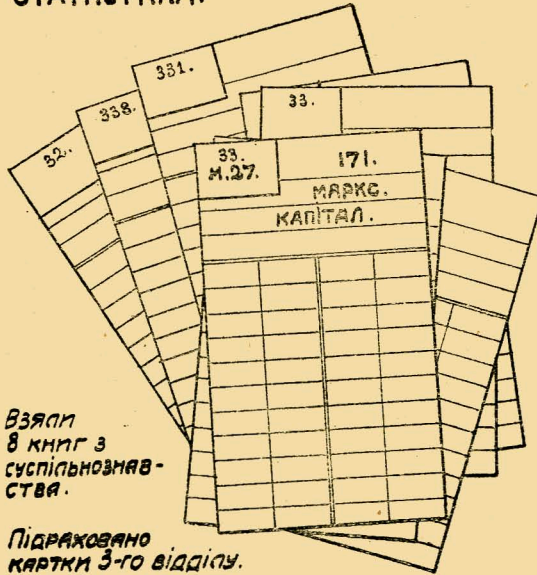
Хай було так:

Читач-робітник мав червону наліпку.

Читач-службовець мав зелену наліпку.

Читач-утриманець мав синю наліпку.

СТАТИСТИКА.

Мал. 17. Статистика видачі за авторськими картками.

З скриньки «6 відділ» нарахували 300 червоних, 210 зелених, 195 синіх; виходить, робітники взяли 300, службовці 210, утриманці 195 книг з прикладних наук, а всі разом 600 кн. Цифри видачі можна записати на такий блянк:

Липень . .	1	2	3	331	4	5	6	вироби.	7	8	9	91	0	Разом наук	Кр. письм	Разом	З них:		
	Укр	Рос.	Інших																
робітники .																			
службовці .																			
утриманці .																			
Разом . .																			

Для річного звіту підсумовують дані за 12 місяців.

Увага. Читацькі групи кожна б-ка намічає відповідно своїх умов, своєї мети: за кваліфікацією, за фахом, з цеховими ознаками і т. д.

Звітність

Правильна звітність, що вдумливо враховує цікаві й корисні дані з б-чної праці, допомагає усунути хиби, піднести роботу б-ки.

Ленін надавав звітності великого значення. «Правильна постановка звітності має служити трьом цілям: 1) правдиве й повне *ознайомлення* так радвледи, як і всіх громадян з тим, що діється; 2) *притягнення до роботи самого населення*; 3) *викликання соц-змагання б-чних робітників*» (Перекладений з російської мови витяг з документу, що Ленін надіслав у лютому 1919 р. б-чній секції позашкільного відділу Наркомосу. Підкреслив Ленін).

Лише тоді б-ка якнайкраще працюватиме, лише тоді стане за справжній чинник соціалістичного будівництва, коли навколо її зосереджено громадську думку, коли б-ка під контролем мас. Отже треба про свою роботу широко інформувати так через газету, як на зборах. Підсумки багато допомагають виправити хиби.

Приклади: Жахно малі цифри видачі профлітератури підштовхнули, примусили профспільчанських б-рів провести відповідну кампанію, щоб її просунути (конкурс на кращого читача профкниги і т. д.).

Невеликий відсоток українських книг на полицях б-к та порівнюючи висока цифра читабельності української літератури примусила визначити обов'язковий відсоток щодо комплектування українською книгою.

Щоденник бібліотеки

Картина життя й роботи б-ки. Хороша звичка записувати враження від цілої сьогоднішньої роботи з читачем, спостереження, які то наслідки від виставки, реєспісів, каталогів, довідної роботи; чим та як вони стали читачеві у пригоді; яку найдоцільнішу пропозицію читачів негайно здійснити. З цих записів б-р робить висновки щодо піднесення біброботи.

Кошторис

Кошторис тісно поєднаний з організаційним і виробничим пляном. Надзвичайно важливо, щоб б-ку забезпечував сталий бюджет, щоб не плентатися в хвості подій, продавати роботу за накресленим пляном, своєчасно закуповувати книги, що висвітлюють сучасну дійсність, сучасний економічний стан країни й успіхи техніки; сучасні літературні досягнення. Основні статті витрат такі: книги, опрацювання, масова робота (лектор, керівник гуртка, консультант, цінні призи і т. д.), бібтехприладдя, шефробота.

Плян роботи

Без пляну б-ка добре не працюватиме. Загодя треба накреслити, які кампанії перевести цього кварталу, яку організа-

ційну масову, технічну й інші роботи виконати. Не підготуватися влітку (ремонт приміщення й бібмайна, перевірка його й чищення від пороху під соняшним промінням) до найнапруженішої роботи восени — це зірвати працю з читачем в місяці найбільшої видачі. Не використавши моменту найжвавішої зацікавленості щодо сьогоднішньої політики, б-ка не наздожене свого читача. Не поєднати свого виробничого пляну з пляном культполітроботи на підприємствах, у школі Лікнепу та б-ки підшефного села визначає зробити без певного ефекту частину своєї роботи. Підприємство готується зустрічати українського пролет. письменника Івана Ле; б-ка дає перевізній б-ці 20 примірників «Бур'яна» А. Головка й жодного примірника «Роман Міжгір'я» Ів. Ле тому, що виконує свій плян, не знаючи за зустріч. Наводити наслідків безплянкової роботи немає рації, їх не перерахувати. Отже, складаючи пляна, треба мати перед очима плян і календар роботи підприємств і клубу, школи Лікнепу та підшефної сільської б-ки, календар революційних кампаній, дні літературних ювілеїв, кошторис, щоденник б-ки, статистичний звіт, зшиток «Голос читача». Склавши орієнтовного пляна на квартал, на місяць, в його рямях б-р плянує роботу щосьогдні. Не встиг зробити сьогдні, завтра того вже не зробиш. Прийшов палітурник, а книжки ще не готові, — от затримка. Ціла робота б-ки йде по таких лініях: організаційна, технічна, масова, кампанії, гуртки, робота з малописьменними, шефська, консультаційно-довідна, виробнаради поточна щоденна.

ВРАЗКОВИЙ ПЛЯН-СХЕМА

Квартальний плян Центральної спільчанської Б-ки на літні місяці.

О р г р о б о т а

- а) Виставки книг:
 - 1. Поличка рецензгуртка.
 - 2. До місячника українськ. пролетарської культури.
 - 3. Перша книжка малописьменного (передб. випуск Шк. Лікнепу).
 - 4. З поточної політики.
 - 5. Виробнича література (постійна, отже додається новинки).
- б) Збори:
 - 1) бібкорів,
 - 2) книгонош,
 - 3) б-рів підприємств (Проробка питання за 100% охоплення книгою малописьменних).
- в) Експерсії (з малописьменними):
 - а) до друкарні,
 - б) до палітурні,
 - в) до Ц. Б-ки.

г) Книгоношення:

по цехах,
до Школи Лікнепу,
до Робітничих будинків.

д) Зв'язок з організаціями та гуртками:

- 1) Піонери несуть книги малописьменним батькам.
- 2) Гурток фізкультурників йде з гаслами за політехнізацію мас походом по цехах роздати виробничі книжки, щоб робітник підготувався до вечора технічної книги.
- 3) Парт і комосередки допомагають б-ці перевести політ та профльотерію, обираючи з своїх осередків журі (Т е м и: «П'ятирічка». «Роботу профспілок на нові рейки».
- 4) Культкомісії підприємств допомагають поставити лекції щодо укр. культури та єврейської літератури.

е) Оголошуючи конкурс на кращу виробневу б-ку, складаємо угоду соцзмагання поміж них.

ж) Ц. Б-ка перевіряє показники змагання.

- » » складає кварталний звіт.
- » » обмінює перевізні б-чки.
- » » відвідує двічі на п'ятиденку кожне підприємство, щоб інструктувати та для масової роботи.
- » » налагоджує кіно-рекламу книг, погодивши справу з клубним кіном.
- » » видає біббюлетень.
- » » дописує до багатотиражок.
- » » реалізує читачівські пропозиції.

Техробота

1. Добір каталожних книжок на нові книги, що вступають до б-ки, поновлення каталогів.
2. Діяграма на хід соцзмагання б-к.
3. Ремонтування книг та вибирання найхарактерніших з них до осінньої виставки попсованих книжок.
4. Розсилання нагадувань неакуратним читачам.
5. Складання календаря всієї масової роботи б-ки.
6. Плякати з рекспісками до накреслених книжкових вистав.
7. Оголошення змісту журналів за певний період.
8. Гасла та аншлаги.
9. Цілеві списки до кіно-реклами.
10. Надіслати до ЗК угоду соцзмагання виробневих б-чок з інструкціями, як спостерігати хід змагання.
11. Додати до б-чних правил пільги користув. з б-ки для ударників — позачергово і поштою.
12. Літня перевірка б-ки.

Масова робота

- а) Вечори:
 - 1) Випуск малописьменних підшефної школи лікнепу й шкіл малоп. по підприємств.
 - 2) Вечір технічної книги — виявлення авторства на вироб. книгу.
 - 3) В. укр. культури.
 - 4) В. - лекція: — «Укр. культура та нацпитання».
 - 5) В. євр. літератури.
- б) Звіт Ц. Б-ки на підприємствах.
- в) Конкурси по всіх підприємствах на ліпшого читача укр. книги.
- г) Вікторини на тему: «П'ятирічка».
- д) Перевірка соцзмагання базової школи Лікнепу з школою на підприємстві.
- е) Конференція читачів.
- ж) Жива бібліографія — рекомендація книг на підприємствах під час обід. перерви та на клубнім вечорі.

Кампанії

- 1. Липневі дні 1917 р. — виставка книжок.
- 2. Міжнародній день кооперації — коопльотерія.
- 3. Тиждень боротьби з книжковими шкідниками:
 - а) Музей попсованих книжок та речей, що лишають читачі по книжках.
 - б) Живгазета інсценує матеріал, що зібрала б-ка за темою «Наші книжкові шкідники» й оформили творчо-реценз. гурток та бібкори.
 - в) Лекція б-ря за темою «Санітарія й охорона книги як чинник заощадження на бібфронті».

Виробна рада

- 1. Складання пляну роботи на д. квартал.
- 2. Перегляд рубрик предметового каталогу.

Шефська робота

- а) Комплектування сільської б-ки.
- б) Перевізна б-ка на село.
- в) Інструктування на місці (виїзд).
- г) Масова робота на місці (показова).

Гуртки

- 1. Літературно-реценз. продовжує аналізувати книги-новинки та складає каталог критичного матеріалу до цих книг.

Бібсемінар для б-рів підприємств

Робота з книгою поточної політики.

Загально-самоосвітні

Продовжують свої заняття.

Книжкорів — висвітлює хід соцзмагання б-к та готує широкі робітничі маси до масової роботи б-к, а тоді підсумовує наслідки цієї роботи на сторінках багатотиражок, збирає та опрацьовує матеріал за темою: «Наші книжкові шкідники».

Комплектування та огляд полиць

- а) Підсилити 6 відділ в зв'язку з широкою технізацією мас.
- б) Зняти застарілі брошурки 3-го відділу. Розвантажити полиці для свіжої літератури.
- в) Вважаючи на авторську статистику, докомплектувати світову класичну літературу вибраними творами укр., рос., євр. мовами.

Робота з малописьменними

1. Передача частини малописьменних від книгоноші до Ц. Б-ки
2. Книгоношення до нових груп малописьменних.
3. Години б-ки в школі малописьменних, в шк. Лікнепу.
4. Читання вголос.
5. Політвікторина за темою «П'ятирічка» з преміями за кращі відповіді.
6. Екскурсії до б-ки нашої та інших (огляд книжкових вистав).

Довідкова робота

Відповіді на запитання ударників вішати в конверті разом з виробневою маркою.

Що денна

1. Видача книг.
 - а) За пляном підсилити просування технічної книги, видаючи таку поза нормою.
 - б) Малописьменним обмінювати книги позачергово.
 - в) Ударників листівками сповіщати за техвиробновинки.

Контрольна вправа: *Складіть зразкового пляна роботи б-ки за інших умов (маленької сільської підшефного села).*

Увага. Підготовлення б-ки до всіх видів масової роботи. Починає готуватися заздалегідь. Інструктує читацький актив за те, з якою метою та в який спосіб провадити роботу. Так забезпечує живу й найраціональнішу агітацію по цехах підприємства. Виготовані листівки-питання розповсюджує разом

з книгою, за якою читач готується. Допмагає тому читачеві, консультуючи його. Договорюється за всі моменти з підприємством (приміщення, день, година і т. п.) і, домовившись остаточно, афішує майбутній конкурс, вечір, майбутню вікторину, лотерію. До складу конкурсної комісії, до складу журі входять авторитетні робітники.

БІБЛІОТЕКИ ЗАКОРДОННІ

Б-ка закордонна, по суті, майстерня б-чного опрацювання книги, фортеця-книгосховище, консультаційна станція, що подає відповіді на запитання з різних галузей знання читачам в найшвидший спосіб через добру техніку й організацію, самоосвітній центр. Ідеологічно спрямована служити капіталові, задурювати класову свідомість пролетаріату.

Схарактеризуймо роботу закордонних б-к, виявимо ті досягнення, що й ми зможемо з них скористатися, пристосувавши методи роботи й техніку до наших умов, до наших завдань.

Швидко по Європі, щоб довше зупинитися на Америці.

Франція

Приклад французької б-ки вже доводить, що б-ка через книгу може здійснити певні завдання. Париж живе з виробів своєї художньої промисловості. Паризька б-ка присвячена спеціально художній промисловості. Вона обслуговує кваліфікованого робітника, майстра, щоб капітал їх краще експлуатував. Там 25.000 книг і щось 200.000 малюнків, що стосуються всіх галузей художньої промисловості, прикладного мистецтва. Б-ка доповнення до якнайкращої постанови малювання по паризьких початкових школах. Б-ка дає в руки робітникові зразки, моделі, що він їх комбінує для виробництва. Це, чималою мірою, підвалина артистичности, що нею позначається французька промисловість. Серед абонентів цієї б-ки неабияку частину складають промислові рисувальники, декоратори, різьб'ярі, гравери, столярі, кравці і т. п. З матеріалів, що подають статті журналу «Револуція и Культура» (№ 13, 1929 г., ст. 61 — 63), «Просвещеніе взрослых во Франции» та «Литераторы и революция», довідаємось, що виховання дорослих у Франції спрямоване на лінію «благочестія, знання, діяння». Майбутніх «просвітителів» готують на те, щоб відновити християнські суспільні порядки; це обходить французькі профспілки, вони беруть найменшу участь у вихованні навіть профробітників. Щодо літератури, то між нею та владою виключне поєднання. Література відповідає якнайкраще буржуазним інтересам, обслуговує буржуазію в той спосіб, що замовчує сучасні суспільні події та йде лінією найменшого опору: минуле, статева проблема, поворіт до природи або й оспівування фашизму.

Отже легко зрозуміти роль б-ки.

Німеччина

Б-ка — освітній заклад. Там наука, а разом і б-ка — служниці капіталу. На виробництві потрібен розвинений робітник. Треба дати технічну науку певним категоріям робітників. Отже підприємства готують для себе кваліфікованих робітників, але унеможливають піднесення наукових знань пролетаря, його всебічний розвиток. Завдання піднести практичні, фахові знання, а не збудити класову свідомість.

Проте в Німеччині, клясичній країні книжкової продукції та книготоргівлі, є що запозичити нашим б-кам. Німецька б-ка намагається здійснити НОП у б-чній справі, вивчає книгу, найуважніше ставиться до читача, підбираючи найгідніші книги різним типам читачів, вивчивши їх психологію, зорганізовуючи їх у читацькі групи. Бібліотечне майно у повній цілості. Кожну книгу старанно опрацьовують, кожну ганджу уважно ремонтують. У книгосховищі ані порошинки. Досягають цього через надзвичайну дисциплінованість. Службовці б-ки не мають права увійти до книгосховища просто з вулиці: треба надягти чистого халата та взути капці, що існують лише для б-ки. Не можна відчинити вікна, якщо на вулиці порох. Книгосховище провітрюють лише по дощі. Щотижня з полиць висмоктують порох. Там і читач дисциплінований. Щоб читач обгортав книгу, йому дають уже використані газети. Тому то відсоток амортизації малий, зношується книг щось $\frac{1}{2}\%$. По дитячих б-ках жодна книга з ледве надірваною сторінкою не піде до рук дітей; так само з брудною плямою; їх вибавляють за допомогою гуми, хемічних та інших засобів. Там любовно ставляться до книги, і випадків крадіжки б-чних книг, мабуть, не було. У Ляйпцігській б-ці нашого письменника Микитенка (був відраджений за кордон) попередили не гаяти часу, не повертати книгу. Хай лишить її на столі, б-чні службовці книгу здадуть сами (У нас таки зникають книги, якщо, бува, десь її забудеш).

Італія

Показові б-ки відвідують чужоземці, папські стоять на сторожі уряду — їх підтримують італійські фашисти. Бібліотеки громадські та робітничі нидіють та гинуть (У провінції Emilia Regia вогонь фашизму зжер 18.000 томів).

Проте запозичити є що й там. Якщо в Голляндії палітурки навощують, щоб менш псувалися, — італійська книга має палітурку, що її можна мити. Б-ка домовилася з поштою; переїзні б-чки посилають безплатно.

Данія

У Данії добре поставлено справу перевізних бібліотек. Державна база перевізних книгозбірень розсилає книги по всій країні різним товариствам, клубам, гурткам самоосвіти. Користуються з книжок безплатно. Переїзні б-чки старанно упаковують у спеці-

яльні дерев'яні скриньки і надсилають за зниженим тарифом. Надсилають книги й на індивідуальне замовлення. У данім разі читач лише сплачує посилання книги до б-ки. Данські б-ки поєднані одна з одною в такий спосіб, що округова б-ка має змогу запросити з будь-якої іншої книги за вимогою читачевою, щоб надіслати її на адресу прохачеві.

Данські народні б-ки вкрили країну густою мережею. Але що дають ті б-ки? Які знання? Вони не виховують людину яко борця, переможця природи, переможця клясового ворога. Навпаки зміцнюють забобони. Данські б-ки обслуговують селян-рибалок з релігійними забобонами. Б-ки йдуть лінією найменшого опору, підносять таким читачам книги «божественні», де допомагає бог, щастя й т. п. Подати читачеві іншу книгу, це з демократичного погляду— нав'язування. Цього не зробить «вихований» б-р... Тут б-р людина аполітична, технічний робітник, машинка в руках буржуазної кляси, навіть піддоглядний урядовець. Адже за французькі б-ки Крупська згадує так: «Мне это всегда ярко напоминает картину французской народной б-ки, где сидит жандарм и б-р молча выдает приходящим спрашиваемые книги» (Кр. Б-рь, 6 10 за 28 г., ст. 17, ст. «Роль детской б-ки и б-ря в современных условиях»).

Швайцарія

Там же за швайцарські б-ки, що бояться дати дітям б-чну книгу не за шкільною програмою, виховуючи з них якихось слухняних рабів, що можуть вивчати лише хорошу книгу-підручник на «веленевім» папері.

Англія

Щоб зрозуміти ідеологічний напрямок б-чної роботи англійських б-к, досить згадати 67 ст. з хроніки «Кр. Б-ря» за 1930 р., № 2. У Кембріджі відбулася IV конференція «Асоціації освіти моряків». Приватна філантропічна організація обслуговує перевізними б-чками 368 пароплавів. Книг 31.000. Читачів 18.000 кн., себто $\frac{3}{4}$ моряків. Видача за 1929 р. 112.000 кн. Мета обслужити «підхожими» книгами. Міністерство обіцяло свою допомогу й похвалило за те, що на пароплави надсилають таку літературу, що моряк хоче її читати, а не ту, що, як от декотрі думають, він повинен був би читати. Така подяка — свідоцтво на політичну надійність, подяка за те, що до моряка наближають не політичну літературу, а роман-пригоди й іншу халтуру.

Америка

Останнє слово щодо бібліотечної справи сказала Америка. В Америці, країні розквіту техніки й промисловости, велику роль розповсюдити ці практичні знання відіграла книга, що не відстає від часу, його вимог.

Говорити за американські б-ки й не сказати за самоосвіту

ажніак не можна. Адже американські б-ки в різні способи обслуговують самоуків, і нам цікаво знати: кого обслуговують, кого виховують. Завдання виховати 100% американського громадянина. Характерно, що за кордоном охоплюють самоосвітою широкі робітничі й селянські маси, не забуваючи за дрібну буржуазію, урядовців. Самоосвітня робота щільно поєднана з освітніми й громадськими закладами. Самоосвіта йде через університети, коледжі, батьківські спілки, сільські клуби молоді, б-ки і т. п. Самоосвіта — складова частина освітніх і низки інших закладів. Самоосвіта з заочними курсами набула велетенського розмаху: студентів заочних курсів не менш, а подекуди й більш, ніж так званих «клясних» студентів. До такої освіти притягають в різні способи, хоч би такі: 1. Заочним студентам дозволяють складати іспити й одержати диплом. 2. Більшість підприємців дуже цікавляться тими робітниками, що записалися на заочні курси, і заохочують їх вчитися, забезпечуючи кращі посади в залежності від успіхів на курсах. 3. «Перевізні консультації», «мандровані професори» обслуговують групи осіб, що купчуються по майстернях фабрично-виробничого району. Університети дбають за те, щоб саме тут завербувати студентів. Представники університету договороються з підприємцями, і ті дають приміщення для занять, а час занять йде за рахунок робочого дня. Заочне навчання охоплює осіб, що не мають змоги регулярно відвідувати курси позашкільної освіти. Його так пристосовано до різних умов життя заочників, щоб ті використовували кожен вільну хвилину, щоб те навчання ажніак не порушувало їхніх норм життя. Таке ставлення до заочників у всьому, починаючи від формату книжок, що їх роблять майстерними, портативними, такими, які зручно носити в кишені, аж до способу викладати предмет простою, приступною мовою й так вдало, що це захоплює читача, він охоче набуває теоретичних знань і придбає практичних порад. Але от чому підприємці йдуть назустріч самоукам. Всі курси сприяють піднесенню кваліфікації робітників й продукційности праці, безпосередньо виходячи з життя підприємства, з конкретних технічних і економічних потреб. Майже всі конспекти дають вказівки щодо здешевлення виробництва й використання покидьків. Робітник — фахівець, а не свідомий борець за свої права. У цілій постанові роботи таке пристосування самоосвіти до капіталістичного ладу. Самоосвіта — міцний засіб капіталістичної пропаганди. Справа тут не в змісті курсів і програм, а в тому «дусі», напрямку, системі. Промовці не втомлюються казати за те значення, що набуває заочна освіта для «енергійних», «честолюбних» робітників. «Обробка» громадської думки йде безупинно, механічно, цілою системою роботи. Самоосвіта бере участь в «агіткампаніях», у здійсненні «ударних» завдань популяризувати плян Дауеса, новий закон і т. д. Таке яскраве політичне зафарблення самоосвіти, така «обробка» робітника й службовця. Університети підтримують інтерес до цілої низки питань щодо зовнішньої політики

(плян Дауеса, Ліга Націй), щодо значення світової торгівлі нафтою. І так підготують громадську думку країни. Університетські відділи — це велетенський апарат політичної освіти, але буржуазної. Також величезна робота йде з сільським населенням з сільсько-господарської освіти. Клуби кукурудзяні, картопляні, скотарські обіймають щось 2.000.000 членів. За методом «хатніх проєктів» самоук одержує точні, певні завдання, довідки. Сільські клуби молоді з мільйонами членів виховують їх у дрібно-буржуазнім «дусі». Отакий ідеологічний напрямок бере самоосвіта.

Публічні б-ки Америки поставили в центрі своєї роботи допомогу самоосвіті. Їх діяльність давно вже вийшла за межі звичайної, механічної видачі книг. Б-ки активно шукають читачів, чудово поставивши агітацію, не цураючись обіжником нагадати населенню за його права користати б-ку.

І, справді, обслуговують читача на всі 100%. Б-ки збуджують інтерес, організують і скеровують читання, складають програми домашнього читання, налагоджують консультації й усіма засобами сприяють самоосвіті. Читачам, що потребують керівництва, консультаційний відділ складає індивідуальні програми читання й гарантує, що вони одержуватимуть книги послідовно, за програмами. Ці читачі на окремій обліку. З ними інша робота. До консультантів б-ки читачі мають звертатися не лише по довідки або поради, але й коли хочуть з'ясувати прочитане. Подекуди є консультанти-фахівці з питань робочої освіти, консультанти з таких фахів: психологія, соціологія, література і т. п. Консультанти не чекають пасивно на запитання читачів, вони вивчають їх, простежують стан освітньої роботи серед дорослих свого району, дбають за те, щоб б-ки мали книги, пропоновані на курсах і по школах дорослих, а головне — організують навколо себе тих читачів, що не відвідують якихось курсів або шкіл. Мета «зробити освіту заразливою» (Заровнядний, 44 ст.). Старі форми довгих списків, що втомлюють читачеве око, б-ки давно вже відкинули. Тепер видають маленькі брошурки з кожного окремого предмету. Їх складають фахівці, а передмова до них ознайомлює читача з основними проблемами даної галузі знання. Тоді подають програму з назвами щось 10-х книжок, а такі є в кожній середній б-ці. Назви йдуть у такому порядку, як ото їх треба читати. На кожну книгу рецензія, що послідовно переводить від одної книги до одної. Є програми для читачів з різним підготовленням. Б-ка враховує інтереси селян, що не мають змоги бувати в б-ці, охоплює село цілою системою перевізних б-чок. І для селян складають програми читання й подають відповідну літературу. Центральні б-ки листуються з своїми далекими читачами, стежать за їх читанням і перевіряють, чи доцільні програми. Перевіряючи свою роботу, б-ки влаштовують спеціальні курси домашнього читання влітку. Прочитані 15 книжок потім обмірковують під керівництвом викладача. І на майбутнє літо знову дають книги. Б-ки дбають і за те, щоб навчити читача техніки читання, привчають знахо-

дити потрібну довідку, а так користатися з книги, як довідного матеріалу. Б-ки дають відповіді на писані запитання. Відповідають читачам через поштові скриньки різних газет. Б-ки впливають на школи, роз'яснюючи шкільним робітникам, оскільки важливо привчити учнів самостійно користатися з книги, вміло й швидко відшукати потрібне. Швидкі темпи розвитку освіти робітників так збільшили попит на книгу, що один з б-рів характеризує його словами «голод на книгу». Отже це викликало б-ки на творчу роботу.

Публічна б-ка Чикаго 1923 року відкрила читачівське бюро. Керує досвідчена людина, допомагає тим, хто хоче засвоїти певний курс. Публічна Б-ка в Детройті до такого бюро додала «допомогу винахідницькій роботі з будь-якого предмету». Б-ка містить до газети списки циклового читання, а так притягує «бібліотечних студентів». Публічна б-ка Клівленда при своєму шкільному відділі відкрила бюро, що має постачати книги для позашкільного читання учнів. Це бюро стежить за тим, щоб кожен, закінчивши школу, знав би за публічну б-ку, за її роботу. Б-ка в Принсетоні має щотижневий гурток читання для дорослих. У Грендрепіді б-р успішно провів таку кампанію: притяг всіх, хто скінчив школу, щоб разом обміркувати пляна дальшої самоосвіти.

Америка в б-чній практиці найуважніше поставилася до інформаційної роботи та до техніки швидкого і найзручнішого задоволення читачевих вимог. Сидячи вдома, читач одержує індивідуальне співіщення за книжки — новинки з галузі його виробництва, часто телефоном. Б-ки не чекають на те, щоб до них удалися, прохаючи добрати книжок до тої або іншої лекції, до того або іншого реферату (Приклад: місто Пітсбург по своїх багатьох клубах самоосвіти має щось 750 лекцій та рефератів на рік). Б-ка загодя готує літературу і, коли до лекції все підготовано, сповіщає про те лектора телефоном, зазначаючи № стола, за яким він сьогодні працюватиме. Так всі американські публічні б-ки запобігливо ставляться до читача, що провадить наукову працю. З Чикагської б-ки читач одержує книгу, загаявши три хвилини. А видача там щось 10 тис. на день. До найдальшої хатини робітника, на села, висілки книгу швидко приставляють авто та екіпажі.

Ціла стаття Хавкіної за чикагські б-ки («Кр. Б-р», 5/6 29 р., ст. 108 — 112, «Рекордныя цифри и наглядный отчет») підкреслює надзвичайну динамічність і змістовність праці американських б-к: протягом року книга обертається багато разів, б-ки працюють 364 дні по 12¹/₂ годин щодня. Читальні не відмовляють нікому. Мережа центральних б-к охоплює всі куточки. Приклад: «Маленька стація», видавний пункт міститься навіть на пожежній барці, що чергує на ріці. Пожежники використовують дозвілля читаючи. Систему абонементів впорядковано так, що можна повернути книгу в будь-якому відділі б-ки. Це зберігає час читача. Суворий розподіл праці, раціоналізація зберігають багато часу

бібробітникам. Також електрифікація. Все, що може робити машина, машина й робить. Електричні машинки навіть стирають чорнило з карток. При б-ці є палітурня, друкарня і т. п. По широких коридорах глибокі стінні шахви з полицею й скляними дверцями, — електричний рефлектор освітлює книжкову виставку. Щодо санітарії, то прибирають помешкання так: пилосмоки чистять порошок, електричні натирачі натирають підлогу. Є пересувна плятформа (14 метрів заввишки) мити мурмурові стіни. П'ють воду не з антигієнічного посуду, а так: жмеш кнопку, водограй викидає струмочок води, тоді ковтаєш її. Є вмивальники з холодною й гарячою водою, але нема рушників. Руки висушує нагріте повітря.

В Америці істотно-складова частина публічних б-к є юнацькі відділи. Характерні увага й любов до них. За це говорить вже сама зовнішня обстановка. Низькі столи й крісла часто двох різних розмірів для дітей молодшого і старшого віку, низькі полиці з книгами, приступні всім (діти сами дістають потрібну книгу). Ще більше дбають американці за добір книг, за достаток їх. Художню й наукову книгу створюють спеціально для юнаків. Тут знайдеш книги — картинки-малюнки, розраховані на читача, що лише вміє підписати своє ім'я, і серйозні енциклопедичні словники. Спеціальний каталог складено за останнім словом б-чної техніки. По школах викладають бібліотекознавство. Школи щільно поєднані з центральною б-кою. З центральної б-ки кожна група одержує всі потрібні на учбовий рік книжки для самостійної проробки шкільного матеріалу. Б-ки відокремлюють комплекти книг до окремих предметів. Цього зв'язку з б-кою учень не перериває і надалі. За те дбають і школа і б-ка, виховуючи вміння продовжувати свій розвиток шляхом самоосвіти. Американський юнак-школяр чудово орієнтується серед моря книжок. Школа вважає за істотну частину освіти знання того, де й як можна знайти потрібні відомості. На це — б-чні лекції. Школяр, намітивши майбутню професію, поширює свої знання з корисної йому галузі, скеровує читання на виробничу. Цінне в Америці невелике розповсюдження поганої книги.

Б-ки утримує та кляса, що порядкує в країні. Капітал виразно виявляє бажання, щоб б-карі додержували його клясової політики. Робітника виховати в інтересах капіталу, переконати його в корисності, важливості й неминучості капіталістичного розвитку.

Практична Америка перша зважила значення книги виховати робітника, селянина яко слухняне знаряддя капіталізму. Отже, обслуговуючи в якнайкращий спосіб представників своєї кляси (б-ка надсилає капіталістові книги-новинки в галузі його виробництва просто додому), б-ка через книгу виховує робітника-фахівця й селянина-фармера, несвідомих своїх клясових інтересів.

І ми бачили, що використовувати книги, реалізувати великі цінності громадської б-ки американці вчать з дитинства, створюючи в майбутніх дорослих читачів «бібліотечну» звичку. До бібліотеч-

них лекцій, бібліотечного інструктування молодь виявляє великий інтерес. Отже така робота б-ки цінна, корисна. Ідеал б-ря подаємо з «Кр. Б-ря» за 1930 р., № 6, ст. 49, стаття «Американские школы подготовки библиотечных работников. Цели и задачи».

Посилаючись на те, що б-ка — широка дорогокоштовна організація — обслуговує тисячі людей книгами й довідками, отже вимагає найліпших метод роботи, б-реві ставлять такі вимоги: б-р мусить мати діловий нюх і вміння працювати так, щоб відвідувачі могли спожиткувати все, що можливо з тої баявности книг і виробничих витрат; бібробітник мусить мати такі якості: здоровий, чемний, ввічливий, тямкий, справний, спритний, швидко орієнтується в книжках, вміє точно висловити думки. Б-р повинен розумітися на всіх громадських явищах і бути лойяльним щодо вищих над ним і щодо керівних організацій. Здатність дружно й легко працювати з іншими, а також вміння підкоряти свої інтереси громадській роботі — також основні вимоги щодо б-ря. А тоді «б-чна робота вимагає ділових здібностей, а також знати книгу».

З цілого матеріалу за б-ки закордонні висновок такий: б-рі — бездоганні техробітники (видача з Чикагської б-ки), охоронники й сторожі книгосховищ (увага до ремонту й санітарії книги), організатори (широке охоплення й обслуговування читача), хороші наукові робітники (підготування матеріалу для праці лекторів, наукових робітників). Але всі свої здібності вони віддають на службу капіталові, на те, щоб погасити клясову свідомість пролетаріату.

Проте американські б-карі революціонізуються. Американська б-чна асоціація розпочала кампанію проти проекту нового цензурного закону, що зобов'язує службовця митниці переглядати книжки та весь друкований матеріал, довезений з-за кордону, щоб, бува, не пропустити книги бунтівничого характеру. Противники проекту передбачають можливі наслідки закону, а саме: заборону будь-якого друкованого революційного слова, клясиків сучасної економіки, позбавлення публічних б-к можливості збирати матеріал щодо російської революції й сучасного державного ладу СРСР.

Контрольні питання. Яка техніка, які темп і ідеологічне скеровання роботи американських б-к? З чого та в який спосіб ви пропонуєте нам скористатися з досвіду б-к закордонних, щоб краще підготувати читачів працювати в індустріялізованій країні? З роботи американських б-к з самоуками що та як можливо й корисно пристосувати до наших умов?

РАДЯНСЬКИЙ БІБЛІОТЕКАР І ГРОМАДСЬКІСТЬ НАВКОЛО БІБЛІОТЕКИ

Жива творчість має основний чинник нової громадськості. (Л е н і н).

У статті «Библиотечный участок самый заброшенный» («Известия» за 1929 г. № 200) Крупська наводить гасло американських

б-к: «Бібліотекар мусить дати тому, кому слід, ту книгу, що вона потрібна, саме тоді, коли треба». Н. К. радить і нам здійснити це гасло за наших умов, а саме: головний масовий читач — робітник і селянин; потрібна книга та, що малює життя, не прикрашаючи його, а таке, яке воно є, книга, що розплющує очі на все навкруги, і книга, що навчає працювати, мислити, організовувати, боротися, будувати соціалізм. Потрібний момент, коли треба піднести свідомість і організацію мас. Визнаючи за правильну таку настанову б-ки, схарактеризуємо, що є радянська б-ка, який повинен бути радянський б-р та за яких умов може стати б-ка на ці нові рейки.

Б-ка, наче банк, по крихті назбирала людські скарби знання — книги, привела їх доладу. Тепер пустить до обігу свої цінності. Дасть завербованим масам використати знання, заховані в книжках, навчить користатися з книги як знаряддя у повсякденній праці на виробництві, допоможе озброїтись на боротьбу з клясовим ворогом на всіх фронтах, допоможе будувати соціалізм. Але, щоб б-ка стала за рупор радянської суспільності, за провідника марксизму-ленінізму, за базу комуністичної освіти, комуністичної агітації, — на те потрібний б-р-боєць на культ-політфронті. З завербованих читачів він утворить колектив культурних людей, непереборену армію, спроможну будувати соціалізм. Він організатор, практик, методист, пропагандист-вихователь, невтомний працівник, здібний педагог. Давно радянський б-р перестав бути лише технічним робітником книжкового склепу. Він активний проводир культурно-виховавчих заходів наших керівних органів партії, профспілок. А коли так, він передовик обізнаний на книзі, на поступі науки, на науці Маркса і Леніна... Він чуло реагує на всі політичні події, вміє скерувати читачеву увагу на головне з сучасної політики, поєднуючи загально політичні справи з цілою практичною роботою б-ки, ув'язуючи з виробничим життям своїх читачів. Кваліфікованому читачеві б-р просто видає книгу за вимогою, малокваліфікованому допомагає вибрати, іншого агітує за книгу, вербує майбутнього читача. Ударникові допомагає ліквідувати будь-які прориви на виробництві, уважно добираючи книгу не технічну взагалі, а найпридатнішу, щоб виправити вчорашню хибу, невміння використати машину на 100%, невміння зберегти сировину... З ударника на виробництві через книгу він мусить виховати ударника цілої нової культури, нового соціального ладу. Проте праця б-ря дає широкий простір творчості і ініціативи. Б-р-громадянин задоволений з праці, коли в наслідок має свідоме ставлення читача до політичних подій та виробництва.

Такий б-р нам бажаний, але агітаційно-пропагандистські можливості б-ки б-р-шкідник може використати з певною політичною метою (Дніпропетровське). Отже контролювання роботи б-ки з боку широких мас набирає серйозного значення.

Як же викувався такий армієць? Який історичний шлях бібліотекаря?

У давнішній Росії не було фахових б-чних шкіл, факультетів.

Лише 1913 року з приватної ініціативи (університет Шанявського) повстала єдина фахова школа та готувала вона фахівців для академічних б-к, а не робітників б-к масових.

На посадах б-рів часто-густо траплялися люди малокультурні, малописьменні.

Ми не кажемо тут за б-рів, що йшли на б-чну роботу не за грошову нагороду, а безплатно, як діячі, задля самої роботи.

Б-ка у Новоросійську, добра за складом книжок, де були книги якогось професора, були й чужомовні твори, й та б-ка мала за б-ря малописьменного солдата на відставці, що одночасово виконував обов'язки сторожа й б-ря за 25 карб.

За старих часів б-ку не вважали за культурний агітаційно-пропагандистський заклад, б-ря за соціального педагога, за агітатора-пропагандиста. Народні б-ки постачали книги «для народного читання», релігійні та патріотичні змістом, що присипляли свідомість трудящих в лоні монархії й церкви. Часто редагували ті книжки служителі церкви, «святейший синод».

Добре обслуговували лише кваліфікованого читача. Деякі б-ки свідомо ставили на б-чну працю малокультурні сили з довідкою за «благонадійність», побоюючись б-ря-революціонера.

А б-рі-революціонери були. Революційна книга йшла до мас різними шляхами: заборонена книга в оправі плохोї зовсім книги, чи то так: б-р-революціонер на полицях розташовував книжки дозволені від цензури, уряду (про око людське, не начальницьке), а з своєї кімнати виносив ту, що її бажано розповсюдити, яко революційну.

Але тоді вони були самотні. Тепер б-ка спирається на робітничу самоактивність, громадськість. Під проводом компартії, за Леніновим гаслом «книгу до мас», ідеологічно витримана, корисна, популярна масова книга йде до трудящих.

Б-ка веде перед у наступі проти ідеологічних збочень, дає рішучу відсіч клясово-ворожим настроям, контрреволюц., шкідницьким вилазкам, популяризує п'ятирічку серед мас, привчає маси до наукової книги, що до сьогодні її вважається за «неходовий бібасортимент», спираючись на бібактив, пересувників, книгонош, робрецензентів, на той міцний бібколектив, що його б-р довів до кінцевої мети; керуючи читанням, привчив читати самостійно.

Лише та б-ка життєздатна, лише в тій б-ці книжки не стоять мертвим капіталом, де кожному ділянку її роботи просякає громадськість. Спираючись на читацький актив, б-ка вербує нових читачів, виховує цих нових, просуваючи книги з допомогою активу до найвіддаленіших кутків підприємств, до шкіл Лікнепу, до робітничих будинків.

Оголошено бібпохід. Бібпохід справа громадська. Бібпохід не бібліотечна кампанія, а систематична творча робота широких читачівських мас перетворити б-ки в активні чинники соцбудівництва, будувати соціалістичні б-ки. Маси здійснюють завдання реконструктивної доби на бібфронті через контроль над бібрабо-

тою за директивами партії й радвлadı в таких умовах: 1. Клясова боротьба та шкідництво, 2. Тяжіння тих, що не охопила школа вчитися, 3. Потреба кваліфікованих сил для індустріалізації, 4. Приплив невivarених у пролетарськiм казані робітничих кадрів села, 5. Колективізація села і 6. Ліквідація неписьменности й боротьба з рецидивами, 7. Запровадження загального навчання й політехнізація шкіл, 8. Воєнізація — оборона країни.

Організація, принципи, методи й зміст роботи бібактиву, його теоретичне підготoвлення й практична робота

Б-ка сьогодні на порозі суцільної бібколективізації. З наших розпорoшених б-к треба утворити бібколгоспи й масовізувати їх роботу. Б-ки готують кадри з робітників-партійців, комсомольців від верстату, з бібліотечного активу, що без нього б-ка неспроможна здійснити величезних і складних завдань, що їх покликala здійснити партія. ЦК пропонує рішуче перебудувати б-чну роботу відповідно до зростаючого її політичного значення, обернути б-ки на культурні центри, що активно допомагають мобілізувати маси виконати п'ятирічний план соціалістичного будівництва (з ухвал ЦК ВКП(б) про бібліотечну роботу від 30 X—29 р.).

Носій масової роботи б-ки єсть актив. Обшар його роботи великий, а бракує йому теоретичного підготoвлення. Актив потребує піднести загально-культурний та політичний рівень. Отже ВЦСПС організував при курсах заочного навчання б-рів відділ підготoвлення бібактиву. У програмі чимале місце забирають методи пропаганди книги та вивчення самих книг. Над усе б-р зацікавлений в роботі активу. Отже він організує й керує. Серед читачів чимало друзів книги, що хочуть вчитися й можуть хто чим допомогти б-ці. Боровіч, автор книги «Предметний каталог», каже, що кваліфікованим читачам-фахівцям б-ка доручала під час своєї роботи з книгою складати рубрику каталога з свого предмету й зауважує: «Протягом п'ятьох років роботи ми не пригадаємо, щоб хтось відмовив» (Борович, «Предметний каталог», Труд., 1905, X, ст. 72).

Ото б-р заходиться виявляти таких друзів, скликає ініціативну групу. На зборах закладається гурток.

Гурток друзів книги

Аж ніяк гурток не може базуватися на виборності гуртківців від будь-яких культурних закладів або організацій. Тут принцип доброхiтності, і вся робота б-ря яко організатора полягає в виявленні друзів з тих читачів, що серйозно й критично ставляться до книги, до роботи б-ки. З цілого обшару роботи гуртка основна є самосвітня. Така робота завсiди поєднана з активною масовою роботою. Проробив гурток будь-який матеріал і доводить його до широких мас в різні способи: рецензії до стінгазет,

жива бібліографія на п'ять хвилин перед виставою в клубі або під час перерви на виробні; диспути, що застрільниками їх єсть гуртковці, і т. п.

Технічна допомога б-ці лише тоді не відштовхує, коли її природно вимагає культурно - масова й літературно - самоосвітня робота.

Своїм завданням гуртки повинні ставити—втягти широкі робітничі маси до б-ки через якнайкраще обслуговування книгою, коли самі гуртківці перейшли перший самоосвітній шлях. Хто більше набув знань у гуртку, той більше дасть масам. Велике підготовлення треба мати робітникові налагодити читання вголос та бесіди. Отже лише поглиблена самоосвітня робота дає найкращий ефект біброботи в масах.

Гуртки при б-ках найчастіше проробляють, аналізують твори художньої літератури, і це спричиняється до того, що актив стає за підвалину пролетарської літератури, що з активу виростає те читачівське оточення, в умовах якого лише й може творити пролетарський письменник.

Працездатний гурток — резервуар, що з нього черпатиме нові поповнення пролетарська література й марксистська критика. Гурток читає, критикує, впливає на нашу пролетарську літературу й з себе готує кваліфікованих рецензентів, критиків, робітничих авторів, літературні кадри. Керуючи гуртками, письменники вивчають свого читача, прислухаються до нього.

Цих моментів не повинен забувати б-р-організатор. Адже гурток стає за активну силу в літературній процесі. Гурток — цитадель масової роботи. Через масові виїзди на підприємства, масові виступи в клубі, рецензії до стінгазет та багатотиражок вербують, активізують читача, організують широкі маси навколо актуальних питань сучасної літератури. Маючи міцну клясову настанову, даючи в своїх робітничих думках за літературні твори відсіч ворожій ідеології й несучи свою роз'яснювальну роботу до мас, гурток стає за зброю агітації за пролетарську літературу. Це набуває серйозного значення особливо на Україні, де поруч пролетарських чимало дрібно-буржуазних письменників та інших.

До сьогодні кількісно переважали літературні гуртки, що епізодично аналізували технічні книги в разі, коли це зручно було поєднати з аналізом художнього твору (Кузьмічеві «Крила» — кн. 6 відд. за авіобудівництво). Тепер збільшуються гуртки рецензування технічно-виробневої книги. Б-ки, за всяку ціну, мусять допомогти таким гурткам. Адже Ленін ще в зв'язку з проектом електрифікації СРСР наказував організовувати технічні гуртки. Якого ж важливого значення набувають техгуртки в індустріялізованій країні тепер?!

Гуртківці можуть широко розгорнути свою ініціативу в «дні» і «вечори» книги, під час бібліотечних карнавалів, а повсякденні практичні завдання виконують кожен за своїми здібностями: пере-

сுவник, книгоноша, книжкор, червоний читач, оповідач, організатор масових бібвечорів, гуртковець-бібліотекар і т. п. Треба зауважити, що масові виступи б-ки не матимуть успіху, коли актив загода не перевів підготовчої роботи серед широких мас, не розтлумачив питань, що їх розв'язуватиме б-ка на зборах. Непідготована аудиторія заявлятиме голосно, що остогидло весь час слухати за книгу... Коли ж, мов, буде вистава й музика.

Отже актив завсіди «розгойдує» маси. Лише тоді жваво, успішно проходять читання вголос, вечори критики, живі рецензії (їх можна перенести і на підприємства), бесіди з великою аудиторією за книгу та її значення, вікторини, політ-кооп-техлбтерії, суди над тими, хто не читає, конкурси на кращого читача, на кращого робітника перевізної б-ки й книгоношу, зустрічі з письменниками, а також живий зв'язок б-ря з аудиторією в спосіб виступів зі словом за пропоновану до лекції книгу, навіть робота з газетою.

Актив «розгойдує», актив часто сам збирає й організовує той ілюстративний матеріал, що так потрібний на масових зборах. Нечитача, що на нього розраховані прилюдні виступи б-ки, можна зацікавити часто саме тим багатим ілюстративним матеріалом, широким показуванням конкретного. Вдало добрана виставка за темою: «Еволюція книги», прилюдний показ оправи книжок, музей з тих речей, що їх лишаяють по книгах, закладаючи між сторінок, діаграмний матеріал щодо стану освіти, читання книг, газет і журналів у нас і по чужих країнах (з рекордними цифрами Америки) — все це мимохить притягує увагу. По забутих закутках художньо-ілюстративне оформлення справляє найбільше враження. Наприклад, виставка, «кладовище книжок», показування через чарівний лихтар діяпозитивів, як ті книжки нівечили читачі, з деклямацією сатири на «добрих» читачів з їх справжніми прізвиськами викликала багато балачок, іноді цікавих і корисних зауважень, як боротися зі шкідниками, як запобігти бібліотечному лихові; яку книжку він охоче почитав би.

На що більше спроможний гурток? Яку ще практичну роботу може проробити? Гурток може зробити багато, якщо він став на правдивий шлях активності, якщо організатор-керівник сам не спить і не перекладає бібліотечно-технічної роботи на плечі активів. Правда, і на такій роботі можна іноді використати актив, ту його частину, що, може, готується на б-ря; тих активістів, що сами цікаві розташувати нові книжки на полицях або каталожні картки по шухлядках, щоб ознайомитися з новим бібліотечним придбанням. Всі можливі роботи трудно перерахувати. Проте найкраще, коли плян занять активістів враховує такі моменти: теоретичне навчання, творча й масова робота. Наш гурток робив усе, починаючи від столярських робіт і кінчаючи інсценуванням великих творів. З дикту робили книжкові макети до живих рецензій, малювали карикатури на книжкових шкідників для діяпозитивів, видавали б-чний стінчасопис, написали текст до живгазети за

темою: «Наші читачі», висвітлюючи читачок «романів», що кінчаються бійкою «на шпагах», й інших типів. Року 1925 інсценували на 5 дій Коллонтаєву «Василису Малыгіну», щоб по ній відкрити диспут за новий побут (до роботи притягли й драмгурток) і т. д. Сьогоднішній день висуває нові завдання: популяризувати п'ятирічку, не припустити рецидиву неписьменности, технічну, виробничу книгу призвичаїти читати систематично, зробити її настільною для кожного свідомого, що дбає за виробництво, привчити широкі маси вважати б-ку за підконтрольний їм політико-освітній заклад. Але, не розуміючись на книзі, на методах просунення книги, на будь-якій спрощеній бібтехніці, актив у цьому не допоможе. Отже б-ка інструктує своїх активістів, подає їм хоч мінімальні знання. Працюючи з активом на семінарі, на літгуртках, дає змогу практикуватися в своїх стінах. Адже б-ка мусить дбати за бібкадри... Адже не всі гуртківці-активісти поповнять лави письменників, критиків. Дійсність доводить, що частина активу дає б-ці практикантів, а тоді б-рів. Уважним ставленням до так теоретичного, як практичного підготування бібактивістів Ц. Б-ка сприяє чималою мірою розв'язати проблему бібкадрів. Наросвіта заходилась політехнізувати школи й, підготовляючи відповідні вчительські кадри, через курси ознайомлює вчителів з цілою низкою виробництв, а б-рі часто не знаються на виробництві свого основного читача і це гальмує просунути виробничу книгу. Отже корисно підготувати бібробітника виробні з активіста-читача того підприємства. Надсилати практично підготованих бібактивістів з робітничої молоді на бібліотечне теоретичне навчання до Інституту Політосвіти й інших спеціальних закладів набути там кваліфікації.

З техніки активіст мусить знати, що класифікація допомагає уявити весь обшар людських знань і практично визволяє бібробітника від хаосу серед книжок, а так зберігає час на активну кориснішу роботу. Читачеві стає у пригоді, наближаючи до нього книгу. Отже це мусить врахувати активіст, мати уяву за десяткову систему, за каталог. Знати про охорону книжок не лише з правил, а як за охорону громадського добра, відповідати за них, вести найточніший облік тих книг, що проходять через його руки до читача. Їмти заповняти читачівські формуляри, знаючи, що ті відомості йому потрібні для добору книжок. Бути акуратним на видачі, щоб, бува, не поплутав картки. На статистику мусить дивитися ленінським поглядом, щоб за точними відомостями орієнтуватися в тому, які в нього вузькі місця, на якій ділянці роботи він повинен підтягтися.

З масової роботи обізнатися на найпримітивніших методах пропаганди книги через вітрину, рекспіски, усну рекомендацію та читання вголос. Мусить єднатись так з читачами, як з громадськими організаціями, притягати до роботи новий актив. За книгу, за її аналізу активіст довідається на рецензентсько-літературних заняттях. Тут, аналізуючи книгу з красного письменства, знайо-

миться з тою або іншою книгою з історії й теорії літератури, з критичним журналом. Отоді він обізнається на літературних течіях, угрупованнях, навчиться робити коротенькі доповіді, складати рецензії, набуде звички довідатися з книжок за все, що хоче взнати, спочатку якось механічно, а тоді свідомо. Тут б-реві доведеться попрацювати. Якщо б-реві вдалося від усної безпосередньої поради перевести читачівський актив до каталогів, порадників, якщо його читач все рідше радиться з б-рем за добір книжок, проте читаючи все серйозніше й серйозніше, обмінюючись з б-рем лише думками за прочитане — це найкраща подяка б-реві за його керування. Він певний, що такий активіст зможе допомогти читачеві вибрати книгу, навчить того, як на швидку руч довідатися, що то за книга, з титульної сторінки, з оглаву, з передмови, з каталожної анатованої картки.

Контрольна справа: Спробуйте свої сили на конкретній роботі щодо просунення технічно-виробничої книги, підготуйте до техбою ваш цех хоч би за такою схемою: 1. Афіша «Готуйтесь до техбою» сповіщає, що починається підготовки, виряджає читача до б-ки по намічену книгу й подає плян підготовки.

2. Робите відповідну виставку книг.

3. Договорюєтесь з ІТР за вступну лекцію за темою: «Раціоналізація, винахідництво й значення технічної книги» або «Технічна книга на допомогу винахідництву й раціоналізації».

4. Договорюєтесь з ІТР за керівника, що допоможе вибрати матеріал, прочитати й аналізувати його колективно, провести бесіду-конференцію з проробленого матеріалу.

5. Коли таке пророблення закінчили всі цехи, організовано йдуть з своїм цехом на підсумковий виробничий вечір «Техбій».

Бібліотека й гурток

(Взаємовикористання)

До кожного літературного заняття б-ка відокремлює на полиці гуртка весь потрібний матеріал: критичний, теоретичний, достатню кількість примірників аналізованої книги. Додержує зв'язок з письменниками, і в разі можливості твір розглядають у присутності автора. Пророблюваний матеріал б-ка використовує для щоденної роботи з іншими читачами. Альбом рецензій, картки критичної літератури, що через них гурток закріплює свої заняття, йдуть до мас. До речі, в процесі роботи активу навкруги книги варто призвичаювати активістів збирати бібліографічні відомості на картки. Кожному доручається газета, журнал, і кожен зобов'язаний не випустити жодної рецензії, не занотувавши її на картку до відому інших читачів. Така робота дисциплінує гурток, призвичаює переглядати бібліографічні порадики, щоб обирати собі за ними книгу. На перших кроках гуртківець-активіст, читаючи рецензію, не завжди розуміється, чи рецензована книга

придатна, чи ні, проте згодом він дає, справді, дотепні поради щодо комплектування. Це вже активна допомога б-ці й читачеві. Коли гурток розглядає кращий твір, вдала рекламна заняття знову таки масовізує роботу. Приклад. Плякат-реклама до аналізу «Роман Міжгір'я» Івана Ле можна використати для розповсюдження книжок за нацбудівництво та за Узбекистан, додавши відповідного списку політичної літератури й мапу Узбекистану (адже дехто з читачів гадає, що дія роману відбувається на Кавказі). До плякату за «Крила» Кузьміча варт додати списку за авіобудівництво, за винахідництво, за шкідництво. До твору «Кучеряві дні» Кириленка — книжки за опозицію, за побут комсомолу (серія «Жгучие вопросы») і т. д.

Так підготувавшись, друзі через свою активність пошквалюють масову роботу б-ки, стаючи хто до чого: пересувник, книгоноша, бібкор і т. п. Тут виковують тих небагатьох, що йдуть до спеціальних шкіл, вишів, кваліфікуватися на справжнього б-ря. Отже схарактеризуємо роботу перевізної б-ки, книгоноші, самохода.

Контрольна справа. Порівняйте бібгурток з учнівським цехом політехнізованої школи. Де бібгуртковець може підготуватися на фахівця-бібліотекаря після свого першого ступеня — бібгуртка?

ТИПИ БІБЛІОТЕК СРСР

Всі б-ки нашого Союзу підлягають ідейному керівництву Наркомосу, що в мережі його політосвітніх і культурних закладів б-ка становить не абияке місце.

Наркомос (див. «Вісник Наросвіти» № 31 за 27 р.) розподіляє всі б-ки за типами так:

1. Б-ки масового користування (читач-масовик, робітник, селянство, кустар).
2. Державні б-ки відбивають своїм книжковим фондом досягнення сучасної науки.
3. Спеціальні наукові (фахові).
4. Б-ки при вищих учбових закладах комплектується за принципом вузької спеціалізації.
5. Шкільні б-ки мають на меті сприяти проходженню учбового плану.

Але перше місце посідають б-ки масові. Ці б-ки останнього часу взяли курс на книгоноство та перевізні б-чки, практикують самоходи, широко розгортають свою працю по підприємствах, фабриках, виробнях, охоплюючи помацками-бібліотечками найвідсталішу частину, що сама не йде до Центральної Б-ки.

Перевізні бібліотечка

В Червонім кутку б-р-робітник від верстату, профактивіст веде профполітосвітроботу. Читає вголос газети й з книгою в руках

краще з'ясовує серйозну газетну статтю. Він пильно стежить за профпитаннями, що турбують його товаришів і його самого (кол-договір, соцзмагання і т. п.), роз'яснює кожне пекуче питання члена профспілки за допомогою тих книжок, що одержав з Центральної Б-ки. Чимало може зробити б-р-робітник з багатою ініціативою. От чому перевізні б-чки швидко ростуть.

Невеличка кількість книг від 20 (на підприємства мінімум півтори книги на кожного робітника), але найкращих якісно з стаціонарної б-ки або перевізної бази її просте на підприємство, або з міської на периферію, на село, до хач-читальень.

Стаціонарна комплектує перевізні б-чки в спосіб ядра: зі всіх відділів даної б-ки добирають робочі книги, це книги найкращі для масового читача: досить популярно написані, відповідають широкому попиту читачевому, найгідніші для нього, розраховані на його розвиток, освіту, вік, висвітлюють поточну політику, сучасний економічний стан країни, відповідають місцевим і виробничим умовам. Такі б-чки охоплюють читацькі маси найширше, доносять книжки до найвідсталіших. Переїджаючи від одного підприємства до іншого, б-ка дійде найглухіших кутків, де б-ка стаціонарна коштувала б задорого. За невеличкий термін перевізні б-ка обмінюється на нову, а коли це еластична, то обмінює книжки частинами в міру використання. Старий комплект йде куди інде, де ще не був, отже не буде старим. Просувають книжки в різні способи — віз, автомобіль, трамвайний вагон, пошта. У Німеччині Мюнхенська міська управа надумалася обслуговувати кінці міста так: у край міста з 2 — 2^{1/2} тис. книжок подають вагон у забувень, щоб не заважав рухові. З заднього ганку площадки у віконце видають книжки.

Трамвай-бібліотека єсть і у нас в Саратові. Можна сподіватися, що цю ідею прищепиться й по інших містах. Саратов викликав на організацію вагонів-бібліотек бібштаб Москви, Ленінграду, Харкова, Ростова. Варт відзначити, що утворилася ця оригінальна б-ка завдяки громадськості. Лише тепер цей вагон на бюджеті місцевого відділу Наросвіти, має трьох робітників. За місяць вагон мав 2 тис. книг, 500 передплатників. У майбутньому тут кіно, радіо, консультанти-інженери і агрономи, що влаштовуватимуть лекції. Обслуговує робітничі кінці. Передплатники — робітники та їх родини. Має своїх книгонош. Веде довідну працю. Року 1929 Наркомос РСФСР надіслав до Алтайських гір перевізну юрту з кіно, радіо і т. ін. Чому б не налагодити переїзні юрти-бібліотеки? Отже перевізні б-ки мають невичерпні можливості. В Америці робітникам лісорозробок привозять торбинку з книжками, вішають на певнім дереві. Робітники лишають у торбинці читані книжки, беручи з неї нові. Тимчасом, порозвозивши всі торбинки, віз повертається, щоб взяти торбинку з поверненими книжками, що їх обмінювали.

В практиці Ленінграду щодо перевізної роботи такі досягнення: книжки пакують у скриньки, туди вкладають анатований каталог;

а в саму книжку картку на неї на тоненькому папері, що їх розсилає БЦК безплатно. Б-ка добре інструктує бібробітника підприємства, навіть переказуючи зміст книги, що з нею той працюватиме. Перевіз на б-ку набуває великого значення й розвитку, як найекономніший і найдодільніший спосіб обслужити читача книгою.

Торбинкова бібліотечка, книгоносійство

Такі обставини, як брак книгосховища на підприємствах, обмежена кількість книжок, коли вони враз розходяться по руках — все це спричиняється до того, що в нашій Союзі найрозповсюдженіше є книгоносійство. Книгоноша, сусіда за верстатом, біб-активіст уміє тактовно загітувати за тамту книгу, вміє допитати, що принести вдруге. Йому — товаришеві відверто скажуть, в нього спитають поради. А він завжди з бази приносить на підприємство свіжий запас книжок за замовленням і забирає з собою використані в його цехові. Отже не лишаються книги «без діла» стояти на полицях. Так читачів попит завжди задовольняють б-ки в найкращий спосіб через бібліотечний актив.

Самоходи

Цікавий досвід лєнінградських б-к з самоходами. Це є робота масового читача з масовою книгою в гушавині мас. Активіст, шеф книги, передає її не до бібліотеки, а комусь дальшому на підприємстві, цей сам записує, що взяв книгу в списку, що є на підприємстві і, прочитавши, просуває книгу далі. Так здійснюється кінцеву мету б-ки притягти читача, розвиваючи в нїм самім організаційні звички. Так актив популяризує б-ку, розповсюджує б-чну книгу.

Робота бібударника з ударником на підприємстві

Ударник намагається усунути всі хиби, що з ними стикається на виробництві, але сам технічно малообізнаний. Тоді він шукає поради в книзі. Б-ка обов'язується конкретно йому допомогти книгою. Надсилає або вкладає до його книги списка найпридатніших для його роботи книг (відокремлює скриньку «Для ударників»), зауважуючи, що, в разі потреби, книгу він може одержати поштою, а в б-ці позачергово (за це вмістити в б-чні правила). Відповіді на його запитання вішає в конверті разом з виробневою маркою. Згідно з умовами своєї роботи б-ка дає всілякі пільги.

Найспроможніший бути за найкращого помічника ударникові— бібударник. Це ланковий поміж бібліотекою й верстатом. Він перший довідається, як та книга стане у пригоді даного разу. Він принесе її ударникові, порадившись з б-рем Ц. Б-ки. Не спускаючи

з очей свого сусіди, він наштовхне його на шлях самоосвіти. Бібударник може повести роботу з ледарями й прогульниками, винайшовши спосіб зацікавити книгою (хай то буде книга крас-ного письменства з головною ідеєю — шкідництво через ледар-ство, прогули, недбайливість).

Контрольна справа: Обміркуйте, як краще довести удар-никові підприємства, що він не може не бути бібударником.

Пам'ятка бібактивіста

1. До знання тягнуться всі, організуйте друзів книги; прилу-чайте несвідомих до джерел знання, просувайте кращу книгу, вивчайте її сами та заохочуйте інших систематично читати кожної хвилини свого дозвілля, як ото американці-заочники.

2. Пам'ятайте за режим ощадности й охороняйте книгу від загибелі. Ваше ставлення до книги навчить інших. Адже німецький читач може поводитись з книгою так, що б-ка, нараховуючи 200 років свого існування, має вигляд щойно вкомплектованої.

3. Відповідайте на контрольні питання, проробіть контрольні справи.

Контрольні питання та справи.

1. На що потрібні б-ки? Які важливі умови безперервної ро-боти їх? З якими організаціями та в який спосіб б-ка має поєд-натися, щоб активно обслужити читача? Чим мусить обрости для нормальної праці? Як виконує завдання часу — індустріалізувати країну? Що казав Ленін за б-ки?

2. Як ви радите найкраще зробити «відкриту виставку», щоб читач, добираючи книги, міг мати в руках конкретну книгу, але не міг би зробити її своєю власністю?

3. З предметового каталогу доберіть літературу до доповіді: «Культурна революція», «Воєнізація країни».

4. Обміркуйте, як комплектувати б-ку для вашого підшефного села, для учнів ФЗУ. Які книги купите для жінок-робітниць вашого підприємства, щоб краще популяризувати п'ятирічку?

5. Обміркуйте пляна обстеження б-ки.

6. Прочитайте брошуру «Що писав і казав Ленін про біб-ліотеки».

7. Зберіть матеріал для бесіди за темою «Як вчився й читав Ленін» з книги «Воспоминания об Ильиче» Ульянової-Єлізарової.

ЯК ЧИТАЧЕВІ ЛЕГШЕ ВИКОРИСТАТИ БІБЛІОТЕКУ

До цього часу наші б-ки ще не можуть стати поруч американ-ських щодо темпів роботи, щодо техніки обслуговування читача з найбільшою економією часу. А темпи в нас мусять бути над-американські, більшовицькі. Отже наш читач мусить допомогти

в цьому сам собі й б-реві. Адже за кордоном єсть так звані «бібліотечні лекції» для учнів всіх шкіл, від початкової до університету; не цураються їх слухати й читачі дорослі. Не диво, що вони добре орієнтуються у б-ці сами.

Тут подамо хоч декілька зауважень технічного характеру.

1. Наші б-ки перейшли на безперервний тиждень, але не всі б-ки відкриті протягом цілого дня, щоб обслужити всі зміни. Читач записує години праці б-ки, щоб не гаяти часу під дверима книгосховища.

2. Розглядайте, де містяться вітринки. На кожній з них розташовано книжки під певним аншлагом: «Новинки з красного письменства», «До питань поточної політики», «Наша виробнича книга», «Наші журнали» і т. п.

Коли не маємо часу, не переглядатимемо сотні виставлених книг, а добиратимемо з тої вітринки, що треба.

Увага: Вітринки подають найцінніший матеріал, з вітринки можна брати книги сміливіше.

3. З табло зчитуєте об'яви за масову роботу б-ки, гуртка, консультації і т. п.

4. Вільного часу ознайомлюйтесь з каталогами й виписуйте потрібну літературу, щоб так швидше спитати книгу, додержати якогось принципу читання.

Увага: По великих б-ках крім хороших каталогів всіх видів ще багато бібліографічних порадників, є консультанти — використовуйте й те, й інше, й третє.

5. Коли сьогодні не одержали потрібної книги, записуйте до зшитка вимог і свою вимогу, зазначивши № свого формуляра.

6. Знаючи, що новинки часто містяться хоч частинами по журналах раніш ніж їх видають окремим виданням, найновішу літературу читайте по журналах.

7. На підприємствах цехкнигоноша виконає швидко ваше замовлення. — Звертайтеся до нього у разі потреби.

8. Знаючи, що єсть б-ки різних типів, з різним книжковим складом, йдїть вимагати книгу там, де вона може бути за своєю якістю.

9. У кожній б-ці книжки розташовано за абеткою від лівої руки до правої, згори додолу, отже, добираючи собі книгу без б-ря, знайте, що автори на В стоять вище за авторів на Г. А коли на одній полиці містяться Винниченко і Грінченко, останній праворуч, як би не були розташовані шахви. Заповнюють спочатку цілу ліву шахву, а тоді праву. Але тому, що кожен відділ розташований за абеткою зовсім окремо від інших, не думайте, що, знайшовши на полиці Тимірязєва «Життя рослин», ви відшукаєте рядком Тургєнева «Дворянское гнездо». Кожна б-ка відповідно до своїх умов праці може виділити в тому ж відділі окремі комплекти книжок. За це треба знати. Не доведеться шукати «Енеїду» Котляревського на полиці, де «Крила» Кузьміча, якщо в даній б-ці передреволюційна література стоїть окремо від пореволюційної.

СОЦЗМАГАННЯ

Широко розгорнулося соцзмагання на бібліотечнім фронті. Нещодавно Київ організував похід на Донбас. У складі культбригади—бібліотечна секція. Зліт виявив, що бібсекція працювала найкраще. Підписано угоди соцзмагання між б-к київських та сталінських. Взято на буксир Центральну Політосвітню Б-ку Сталіна, щоб зробити її зразковою для цілої Сталінщини, перетворити на центральний керівний орган інструктувати периферію, практичним показом допомагати шахтовим б-кам.

Торік Київ надсилає бригади на райони. На районах окремі сільські б-чки підписували угоди соцзмагання під гаслом «стовідсоткове охоплення колгоспників та малописьменних шкіл Лікнепу», а також «жодного партійця та комсомольця поза б-кою». На селах часто оголошують соцзмагання між комсомольців на найкраще кількісне й якісне вербування читачів. Шефи преміюють тих, хто перевиконав завдання дати б-ці нових 10—20 читачів. У таке соцзмагання подекуди втягують і звичайних читачів.

Майже всі міські б-ки змагаються одна з одною. Біактиви різних б-к — поміж себе. Змагаються б-чки підприємств. Змагаються окремі бібробітники. Хвиля Ленінської методи роботи широко охопила б-ки.

НАШЕ МАЙБУТНЄ

Розгорнімо цікаві сторінки відомих вчених, письменників, винахідників, політичних діячів. Вчений Ломоносов, англійський робітник-винахідник першого паротягу Стефензон, російський робітник, а тоді письменник М. Горький (прочитай: «Мої університети»), Калінін — голова ЦВК — самоуки, вчилися без школи з книжок. За Крупською, Ленін ледве не півжиття перебував по б-ках наших і закордонних. Навіть до в'язниці сестра нашому провідиреві носила книги з б-к цілими оберемками. Щоб написати книгу «Розвиток капіталізму в Росії», Ленін використав 583 книги, до того матеріал збирав, перебуваючи у в'язниці, не гаючи там ані хвилини. Фарадей, буди палітурником, опрацював книги й оправлені перечитував, — так здобув знань і став учений хемік. Згадайте боротьбу цілих клас за пресу. Це доводить велике значення книги, як кращого чинника освіти, виховання, політичного загартовання, практичного помічника у роботі місцевих організацій та підприємств, книга — помічниця в фаховій роботі, помічниця на кожному кроці життя й поступу. Через значення книги, цього університету для всіх, набуває значення й б-ка, роблячи книгу громадським добром, а не приватною власністю. Тільки через б-ку книги використовують на 100%, користуючись колективно. Влучно подана від б-ря-марксиста книга збуджує класову й професійну свідомість, скеровує волю читача на боротьбу з класовим ворогом.

Роля наших запільних книжок в революційнім русі, значення б-ки для робітника, що повинен опанувати культуру, перетворити її зі знаряддя пригноблення на знаряддя визволення людства, — вже накреслиють завдання соціалістичної б-ки.

Так будемо «громадою обух сталити» проти нашої неписьменности, проти політичної й загальної неписьменности, збільшмо кількість б-к, що тепер стоять світлими островками серед моря малописьменних і неписьменних. Подбаймо й за б-ки дитячі, що готують нашу зміну. Адже дитяча б-ка (Київ, Ц. Д. Б.) провадить корисну роботу з своїми юнаками-читачами. Серед гуртків, що зосереджуються навколо б-ки, єсть так званий книгознавчий. Читанський актив слухає періодично б-чні лекції з гігієни читання (молодші) та методів знаходити потрібний матеріал і використати книгу (старші). Актив призвичаюється критично ставитися не лише до змісту книги, але й до художнього оформлення її.

Дорослі б-ки одержують готового читача. З цього гуртка молодий читач не прийде до б-ки дорослих з неясним попитом «дайте щось цікавого». Він знає за каталоги, за консультанта, він читає систематично. Треба утворити такі умови, щоб всю нашу молодь шкільного віку охопила робота й обслуговування дитячих б-к. Час громадськості разом з освітніми закладами за це подбати, час визволити шкільні б-ки від кустарництва. Адже за кордоном велику увагу приділяють дитячим відділам, дитячим б-кам (у Лондоні 70 дитячих б-к). Серед численних пропозицій зустрічного б-чного пляну майже кожна б-ка має й таку: «Відкрити дитячий відділ». Організаційна участь читачів у масово-громадській роботі б-ки допоможе широким масам трудящих опанувати книгу, озброїть тим знаряддям, що його з давніх-давен тримала й дотепер тримає в своїх руках владуща кляса $\frac{5}{6}$ частин світу. Кращі книги, найефектніші види масової роботи б-ка переносить на підприємства, в цехи. Пристосовуючись до різних змін, б-ка часто оголошує себе за ударну. Зміцнюючи взаємини поміж містом і селом, б-ки стають на шлях практичної допомоги селу, культурно-освітній роботі. Шефствують над сільськими, комплектують їх, надсилають перевізні б-ки, інструктують їх робітників в спосіб практичного показу можливих видів масової роботи, готують сільських б-карів через семінари.

У в а г а. На райони, де більшість населення малописьменні, надсилають книжки, що зручно читати вголос, і на місцях налагоджують читання вголос. Така робота б-ки на периферії.

Отже в цілій своїй роботі, запроваджуючи методи і темпи соціалістичного будівництва, спираючись на громадськість під проводом компартії, б-ка стає соціалістична.

З М І С Т

Передмова	3
Розвиток радянських б - к на Україні.	7
Кількість б - к. Книжковий фонд. Перспективи б - чної п'ятирічки. Б - ка й організація самоосвіти. Б - ка й лікнеп. Книга — збряддя праці б - ки. Добір книжок для б - ки. Вилучення непридатних. Опрацювання в бібліотечний спосіб. Клясифікація.	
Вивчення книги	31
Видача та попередня підготівна робота на абонементі. Просування наукової книги, брошури сьогоднішнього дня. Видача самоукам. Видача малописьменним. Встаткування б - ки та обсяг роботи.	
Вивчення читача.	34
Що сприяє роботі б-ки	35
Приміщення. Бібтехприладдя. Каталог. Кошторис. Плян праці. Персонал.	
Бібліотеки закордонні.	50
Методи їх роботи.	
Радянський б - р та громадськість навколо б - ки.	57
Організація, принцип, метода й зміст роботи бібактиву, його теоретичне підготовл. й практична робота. Кадри.	
Типи б - к СРСР.	65
Перевізна б - чка. Торбинкова. Самоходи. Робота бібударника з ударником на підприємстві. Вправи для самоосвітньої проробки бібактиву. Пам'ятка бібактивіста.	
Як читачеві легше використати б - ку	68
Соцзмагання	70
Наше майбутнє	70

